

SLOVENSKI JADRAN

LETO II., ŠTEV. 37

Koper, petek 11. septembra 1953

POSAMEZNA ŠTEVILKA 10 DIN

GOVOR PREDSEDNIKA TITA NA VELIČASTNEM ZBORU NA OKROGLICI PRED 300.000 POSLUŠALCI

ZADNJI KOŠČEK NAŠE ZEMLJE V OKVIRU NAŠE DRŽAVE

Tovariši in tovarišice! Pozdravljam najtopleje vse skupaj Vas, ki ste na tem veličastnem zborovanju, čestitam vam ob tem dnevu, ki ga slavi primorske brigade in z njimi ljudstvo Slovenskega Primorja in vse Slovenije ter vse Jugoslavije. Pomen te slovesnosti je mnogostranski. Prvič, ta veličastna slovesnost in te brigade, katerih praznik slavimo, dokazujejo, da je ljudstvo Slovenskega Primorja ostalo zvesto svoji državi, svojim narodom med dolgoletno okupacijo, med vsem močnim šikaniranjem in terorjem fašističnih gospodarjev iz Rima. To dokazuje prav prisotnost vas, preživelih borec, da je ljudstvo Slovenskega Primorja dalo velik in dragocen prispevek za svojo osvoboditev tudi v skupni borbi z vsemi narodi Jugoslavije proti okupatorju in za svobodo narodov, ki so danes združeni v tej trdni brat-ski socialistični skupnosti — Jugoslaviji.

Slovenski živelci je imel na teh tleh Slovenskega Primorja runde dneve več kakor dvajset let. Tlačil ga je Mussolinijev vojščevski skušali so ga terorizirati in z vsemi mogočnimi šikaniranjem pripraviti, da bi se odrekel svoji nacionalnosti, skušali so ga denacionalizirati, da bi v njem ubili slovensko dušo in ga sebi podredili, da bi se odrekel samemu sebi.

Toda slovensko ljudstvo je ostalo vztrajno in trdno v tej svoji borbi. V njej je dalo dragocene žrtve že pred to vojno. To kaže, kako visoka je zavest pri naših ljudeh na tej zemlji, kako so skozi stoletja vztrajali in ohranili svoje nacionalno obelježje tudi pod najgrozotnejšimi poskusi sodobne fašistične italijanske družbene ureditve in vseh tistih, ki jih je Mussolini sem poslal.

Tovariš Tito se je zatem spomnil preteklosti, zgodovine ter krajev, da bi pokazal, da so Italijani pozabili vse grozote, ki so jih prizadejali, pri čemer je poudaril, da ne bo mogel navesti niti desetine teh grozot.

»Po prvi svetovni vojni«, je nadaljeval tovariš Tito, »je bilo to veliko področje — Slovensko Primorje in Istra — žrtvovano kot nagrada za sodelovanje Italije na strani Zavezanih sil v borbi proti Avstro-ogrski in Nemčiji. Razume se, to je bila trgovina, saj tudi drugače ni moglo biti. To je bila čisto imperi-aliistična vojna in tisti, ki so se pogajali, niso vodili računa o tem, kdo živi na teh tleh, kako dolgo tu živi in kdo je, marveč so jih kratko in malo žrtvovali, da bi imperi-aliistično vojno rešili v svojo korist, in so dali te dele tistim tam čez me-jo.«

Za tukajšnji živelci to niso bili lahki dnevi. Mi smo tedaj sami trpeli v kapitalistični Jugoslaviji na delu s klico, ki je gledala samo na interes fašistične ljudstva, in smo vedeli, da tudi v tu dragi prijatelji, tovariši in tovarišice, trpite še mnogo bolj. Toda kaj smo hoteli tedaj? Ljudstvo tam je tedaj lahko pomagalo in sicer našim tovarišem, ki so morali bežati s tem, da jih je sprejelo kakor svoje rodne brate in sestre. Kaj drugega nismo mogli. Beograjski gospodarji, ki so v veliki meri krivi, da so določeni deli naše države prišli pod Italijo, niso bili pripravljeni kaj ukreniti. Pripravljeni so bili samo dogovarjati se. Selo v veliki osvobodilni borbi so narodi naše države izbojevali to, da so lahko vzeli usodo v svoje roke.

Ta trgovina, sklenjena po prvi svetovni vojni, je bila krivična. Vendar se nam tudi v novejšem času dela krivica.

Vprašamo se sedaj, zakaj je tak rezultat reševanja problema, zakaj so določeni deli naše države še vedno sporno vprašanje, zakaj morajo biti danes sporni, ko vemo, da so naši.

**NAŠE LJUDSTVO JE ODLOČENO
BRANITI VSAKO PED
SVOJE ZEMLJE**

Tu je problem, ki je za nas jasan,

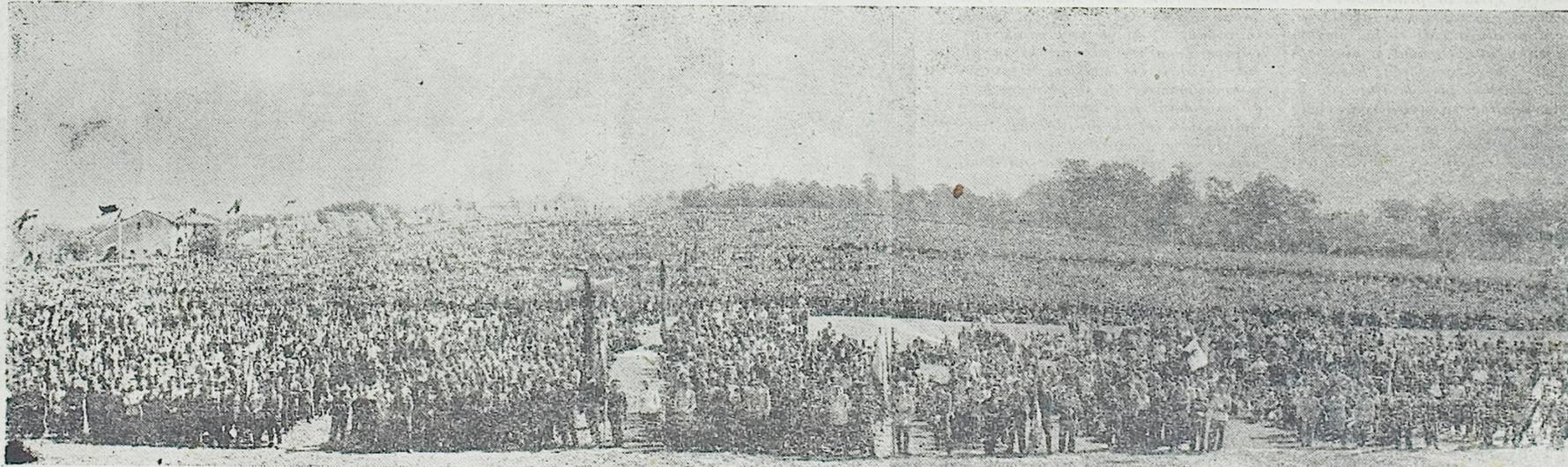

ki ga moramo rešiti, če hočemo imeti mir v prihodnosti. Narodi vsega sveta si danes prizadevajo preprečiti vsako agresijo, da se prepreči ponovna vojna v svetu. Če gledamo,

kakor vsi miroljubni narodi, da se po eni strani prepreči agresija, tedaj ne smemo po drugi strani popuščati in dovoliti, da se ustvari žarišče, če ne sedanje, pa bodoče a-

gresije. Razume se, to je zelo problematična agresija, vendar bi človeštvo pretrpelo nove težke ure. Zeleni bi, da se to vprašanje, ki se danes razteza okrog Trsta, v resnici reši. Naša vlada, naši narodi so bili ves čas zelo pripravljeni in miroljubni za sporazumno reševanje tega vprašanja med nami in Italijo. Če bi na drugi strani meje pomislili, da je tu nova Jugoslavija, da tu ni versajska Jugoslavija, če bi pomislili na to, da je zdaj tu socialistična skupnost, da je zdaj tu enotnost narodov, ki je v zadnji vojni v najtežjih dneh svoje zgodovine znala dostojno obračunati z okupatorji, ki jih je bilo zadosti in preveč, da taka skupnost, ki gradi vsak dan čedalje boljše življenje, ki gre z neverjetno hitrim tempom k svoji srečnejši bodočnosti, katerih narodi so občutili, kaj pomeni svoboda, kaj neodvisnost — tedaj bi vedeli, da s tako skupnostjo ne kaže imeti slabih odnosov. Na to bi morali oni pomisliti. Če bi razumeli, da tu nikoli več ne bodo mogli znotraj ustvarjati pete kolone in pripravljati terena za svoje bodoče agresivne cilje, tedaj bi to bila zelo dobra stvar in bilo bi v njihovo korist in v korist italijanskega naroda, ki ga cenimo in nam je žal, da ga voditelji vodijo po tako krivih poteh, kakor so ga začeli voditi v zadnjem času. Glejte, to sem hotel povedati, da pozabljajo, kdo je danes tu. Tu je narod, sposoben, ponosen, borben, miroljuben in odločen braniti vsako ped svoje zemlje nasproti vsakomur, ki bi jo spet skušal napasti. (burno odobravanje in dolgotrajno vzklikanje: Heroj Tito!).

»Tovariši in tovarišice«, je nadaljeval (Nadaljevanje na 2. strani)

Najboljša rešitev tržaškega vprašanja:

mesto naj bo mednarodno, zaledje pa, ki je popolnoma slovensko, naj bo priključeno k Jugoslaviji

(Nadaljevanje s 1. strani)

ljeval tovariš Tito. »Dejal sem da bom moral poseči malo nazaj zaradi tega, ker danes v italijanski propagandi, v raznih iredentističnih listih, v radiu itd. pišejo in govore, kako so tu partizani leta 1945 delali zločine, ker so posamezni fašistični krvniki dobili zaslužen kaznen. Oni torej ne pozabljajo krvnikov naših narodov, marveč nam očitajo, da smo mi krvoločni. Hotel bi se glede tega malo dotakniti vprašanja, kdo je imel pravzaprav več pravic: Danes gospod Pella mobilizira vse, pa celo vojsko, in sicer na temelju neke časopisne vesti, ki nima nič skupnega z vladno politiko. Na kakšnem temelju delajo to in pretendirajo pokreniti svoje čete v primeru, če mi, kakor pravijo, anektiramo cono B? Tovariši, tovarišice, zakaj naj bi mi anektirali cono B. Mi smo tam. To jim je samo izgovor. Zato bi jih hotel spomniti, kako so ravnali leta 1941, takrat, ko so »osvobajali« »svoja« mesta, ko so govorili, da je meja na Snežniku. Zakaj so prišli sem in kaj so hoteli? Ali so vodili imperialistično vojno? Vodili so jo! Hoteli so celo Hrvatov vsiliti kralja, Crnogorce so hoteli vsiliti kralja zato, ker je njihova kraljica Crnogorka. Ali vidite, kakšen je ta apetit. Pogoltnili bi vse, če bi le mogli. Danes pa so tako predrzni, da nam očitajo, kako smo hoteli priključiti njihove kraje. Mi samo hočemo, da bo zadnji košček naše zemlje v okviru naše države. To mi hočemo! (Vzklik: Heroj Tito, heroj Tito!)
Skratka tovariš in tovarišice, oni so bili v drugi svetovni vojni pre-

gani in izgnani iz te dežele, četudi so izgubili ne svojo deželo, marveč tujo. Sedaj ne vedo, kako bi se ponovno opogumili, pa pretijo in govore, češ na Snežniku je naravna meja. Za nas je to nenaravna meja. Tega nočejo razumeti. Če bi pa nekdo od nas zahteval kaj drugega, tedaj bi mi vsi kot en mož vstali v obrambo naših pravic.

ITALIJANSKA »KULTURNA MISIJA« — KLANJA, POZIGANJA IN UNICEVANJA

Tovariši in tovarišice! Stiri leta so kralji, požigali in uničevali brez milosti naše mirno prebivalstvo. Ne bom govoril o tem, kaj se je dogajalo na bojišču. Mi smo imeli orožje, pa tudi oni so ga imeli, eden manj, drugi več, kadar ga nismo imeli mi in kadar nam je bilo potrebno, smo ga vzeli njim. Toda ne govorim o tem, marveč o njihovi »kulturni misiji« med to vojno, o misiji klanja, uničevanja. Mi tega ne moremo nikoli pozabiti.

Tovariš Tito je nato začel navajati številke o grozodejstvih, ki so jih izvršili italijanski okupatorji v teh krajih, in o njihovi »kulturni misiji«.

»Tridesetega julija 1920 so tržaški fašisti zažgali Narodni dom. Italijanska vojska je streljala na ljudi, ki so bežali iz gorečega Doma. Nadalje 17. julija 1920 je bil zažgan Narodni dom v Pulju. Tudi to je bila »kulturna misija«. 20. februarja 1921 je bila zažgana jugoslovanska knjižnica v Voloski. Tudi to je bila »kulturna misija«.

Osmea aprila 1921 so požgali 26

hiš v vasi Srljan, kjer so ranili mnogo ljudi, 89 oseb pa so aretirali. Za to dejanje niso nikogar kaznovali, ker je bila to po njihovem mnenju »kulturna misija«. Dne 1. septembra 1921 so zažgali Narodni dom pri Sv. Ivanu, razen tega pa še čitalnico in druge ustanove v Trstu, Pazinu in Pulju. To vse dokazuje, kakšna je bila njihova »misija« in kakšen sistem so uporabljali nad življenjem v Slovenskem Primorju in Trstu. Kaj bi vi še lahko čakali, če ne bi v veliki narodnoosvobodilni vojni skupaj z nami osvobodili to našo zemljo. Skratka veliko število zločinov so zakrivali s terorjem, metanjem bomb itd. Ko so se kmetje v vasi Nerezin pri Koprju branili pred fašističnim nasiljem, so fašisti zažgali šest hiš. Vse to je bilo v mirnem času, ko je Italija po mirovni pogodbi dobila od zahodnih zaveznikov to zemljo. Takrat so si prizadevali, da bi iztrebili naš življenjski, uničili našo nacionalno kulturo, uničili vse tisto, kar je bilo slovenskega duha.

... MI PA ODPIRAMO ITALIJANSKE SOLE

Takšni so bili oni, kako pa delamo mi. Odpiramo šole in gimnazije zelo majhni manjšini. Navedel vam bom primer. Nedavno sem bil v Fažanu in sem se razgovarjal z združniki kmečke delovne zadruga, od katerih so nekateri Italijani, drugi naši. Nekateri pa so prišli kot kolonisti. Vprašal sem enega Italijana: »Kako vam gre, kako se uče otroci v naših šolah?« Odgovorili so: »Deset ali šestnajst jih je, pa

imajo svoj oddelek in učitelja, ki jih uči italijansko.« Kje v Italiji imajo za 16 otrok v šoli poseben oddelek in učitelja, ki bi bil plačan, da bi recimo učil naše otroke v slovensčini? Mi lahko uberemo to pot, nas to ne moti, vselej pravimo: Italijani, ki so na naših tleh morajo spoštovati to državo, podrediti se morajo zakonom, zakoni pa ne bodo taki, da bi jim onemogočili gojiti svojega duha, svoj jezik, gojiti lastno kulturo. Živeti morajo pač v bratstvu in slogi z narodi, s katerimi skupaj žive. Ničesar drugega ne zahtevamo. Tu je naša država, naša socialistična država, v socialistični državi pa ne more biti neenakopravnosti, ne glede na to, kakšne narodnosti je kdo. Vsi imajo enake pravice in vsi imajo enake dolžnosti. Nasa socialistična država ni nikdar napadala pravic narodnosti, ne glede na to, kaj oni na drugi strani pripovedujejo in pišejo. Taka je stvar in nikakor drugačna.

V nadaljevanju svojega govora je tovariš Tito poudaril tako imenovane »kulturne misije« Italijanov, ki so jih vršili od leta 1936 dalje nad slovenskim življenjem, ki si je želel samo govoriti v svojem jeziku in ohraniti lastno kulturo.

Nato je tovariš Tito navedel, kako je režim v Italiji izvajal teror nad slovenskim življenjem in omenil primer, kako je bilo 6. septembra 1930 obsojenih na smrt več oseb.

»Nadalje je bilo«, je dejal predsednik Tito, »samo v koncentracijska taborišča odvedenih iz Slovenije 67.230 oseb, kar pomeni vsak peti prebivalec okupirane Slovenije. V enem od največjih koncentracijskih taborišč na Rabu je od 14.000 prignanih umrlo 5000 ljudi. To je samo delna bilanca grozodejstev in in krvočnosti tistih, ki se danes napihujejo, češ da so kulturni, mi pa da smo barbari.

Na vsem področju FLRJ je italijanska vojska izvršila neštene zločine, uničevanja itd. Skupno so povzročili za 9 milijard 850 milijonov dolarjev škode. Ubityh je bilo 437.956 oseb, na prisilno delo poslanih 84.512 in v koncentracijska taborišča 9437. Medtem ko so 122.453 ljudi deportirali. Uničili in požgali pa so 142.955 hiš.

Tovariši in tovarišice, to je samo nepopolna bilanca njihovih grozodejstev pred vojno in med vojno. Dejal sem že nekoč, ko smo govorili o problemu Trsta, da bi vse to radi pozabili. Toda še vedno vidimo matere v črnem, še vedno so sveži grobovi, na oni strani meja pa vidimo, da znova zvenekajo z orožjem. Razumljivo je, da v takih okoliščinah pri najboljši volji ne moremo tako lahko pozabiti vsega

tega. Mislim, da je to v škožo sami Italiji.

Tovariš Tito je nato govoril o gonji, ki jo je organiziral gospod Pella, na osnovi neke agencijske vesti. To kampanjo označuje svetovni tisk kot cirkus.

»Mi vemo, da je to cirkus«, je nadaljeval tovariš Tito, »toda tu se postavlja vprašanje, kako more neka vlada, ki je na čelu države, kakršna je Italija, kulturne države, države, ki ima v ostalem veliko zgodovino, z dobrim ljudstvom, ki je sicer v težkih razmerah, kako more takšna vlada delati cirkus. Če je nekdo neresen, tedaj ne more voditi državnih poslov. Razen tega pa, če je to resno, kakor sami trdijo, tedaj moram, oprostiti, stvar drugače gledati. Ne delajte cirkusa, ker se lahko iz tega cirkusa marsikaj razvije. Izogibajte se brezplodnih poslov.

Tovariši in tovarišice, ko smo zvedeli, da se tu, na meji premikajo divizije, se ni nihče vznemiril. Nihče ni ničesar ukrepal. To je trajalo dva ali tri dni; ko smo pa videli, da oni še nadalje bobnjajo, groze s hrupom, da imajo mnoge, precej dobro oborožene divizije, bi želel, da tudi mi rečemo kakšno besedo in povemo, kako gledamo na to, v kakšne namene uporablja Italija orožje, ki ga je dobila od zaveznikov. Za kaj ga je ona zdaj predvsem uporabila? Naperila ga je proti naši miroljubni deželi, naperila ga je proti nam, ki smo trdni pristaši miru, ki se hočemo z vsemi miroljubnimi deželami boriti zoper napadalnost. Ona pa ga je naperila proti nam. Mar je mogoče dati takšnim ljudem orožje v roke? Mislim, da ni mogoče. Vendar je treba vedeti, kdo nosi to orožje, kajti vse skupaj bi lahko bilo zelo nepriljubno. Evo, vidite kako je glede tega razljanja z orožjem. Kako se je moglo kaj takega pripetiti? Kako je mogoče na osnovi ene časopisne vesti kaj takega napraviti, ko pa imamo diplomatske odnose? Lahko bi po diplomatski poti vprašali poslanika, kot store to po vsem svetu. Ne, marveč so takoj poslali semkaj divizije. Mi smo videli njihove divizije, ne enkrat, oborožene in razorožene, vsakršne smo jih videli.

Vse to lahko privede do tega, da se bo zadeva italijanski vladi izmuznila iz rok in da jo bodo izkoristili razni neodgovorni činitelji. A kaj lahko potem nastane? Morda bi tudi mi privedli kakšno divizijo. Kdo pa bo potem nosil odgovornost za nadaljnji razvoj? Ali ima to sploh smisel zdaj, ko imamo Združene narode, ko smo mi, ki stopamo skupaj z vsemi miroljubnimi narodi (Nadaljevanje na 3. strani)

Odmevi in komentarji govora maršala Tita

Govor, ki ga je imel v nedeljo maršal Tito, je vzbudil po svetu veliko pozornost. Vsi svetovni listi so objavili zelo obširne izvlečke iz govora, mnogi pa so dodali tudi svoje komentarje. Svetovni tisk in radio poudarjata skoraj soglasno zmernost, obenem pa odločnost Titovega govora, pa tudi izjavo o pripravljenosti Jugoslavije, da mirno reši tržaško vprašanje.

Edina izjema v tem je italijanski tisk, ki v popolnem nasprotju z vsem ostalim svetom (če izvememo morda Španijo in Argentino, kjer se listi vneto zavzemajo za italijansko stališče), tekmuje v tem, kdo bo z vulgarnjšimi izrazi označil govor na Okroglici, in ki mu govor ni samo »oster«, temveč tudi »predrzen«, »nersramen« itd. Zolč, ki ga izliva italijanski tisk v svoje naslove in komentarje, jasno kaže, da rimskih krogov ni prizadel samo govor sam, temveč predvsem ugodni odmevi nanj po vsem svetu.

Veliko zanimanje pa je vzbudilo v prvi vrsti stališče Jugoslavije v tržaškem vprašanju. Svetovni tisk poudarja predvsem dvoje: prvič, da Jugoslavija ne namerava priključiti cone B, obenem pa tudi ne bo dovolila, da bi Italija priključila cono A, drugič pa predlog za internacionalizacijo Trsta in priključitev vsega slovenskega zaledja k Jugoslaviji. V tem predlogu vidi večina svetovnega tiska nov element v obravnavanju tržaškega vprašanja; hkrati pa listi v glavnem pripominjajo, da bi bil ta predlog za italijansko vlado nesprejemljiv. Londonski »Times« pravi na primer, da bi Trst potreboval širše zaledje, če bi bil internacionaliziran, nadaljuje pa: »Če je Tito zdaj postavil previsoko ceno, ni rešeno, da je ne bi pri pogajanjih utegnili znižati.

Nadalje se v tisku, pa tudi v nekaterih uradnih komentarjih (n. pr. večerajšnja izjava predstavnika Foreign Officea) opažajo opozorila, da bi Italija morala vsaj zdaj, po govoru maršala Tita, umakniti svoje čete z jugoslovanske meje.

Govor maršala Tita na Okroglici je povzročil, kakor je bilo mogoče

pričakovati, zelo široke odmeve v francoskem tisku. Čeprav so izšli večerajšnji parlamentarni volitve v Zahodni Nemčiji v Parizu poglavito vprašanje, so vsi pariški listi na najvidnejših mestih objavili zelo obširne odlomke iz maršalovega govora. Večina listov objavlja v naslovih predlog o internacionalizaciji Trsta in o priključitvi njegovega zaledja k Jugoslaviji.

Casopisi tudi poudarjajo, da se je proslava na Okroglici udeležilo nad 250.000 ljudi in da so Maršalov govor stalno prekinjali z navdušenimi vzkliki.

Kot celota se pariški tisk še nadalje v glavnem vzdržuje lastnih komentarjev. Izjema sta časopis »Combat« in pa tudi »Monde«. Toda tudi njuna previdna naslova sta očitno navdahnjena s prizadevanjem, vzdržno prikazati večerajšnji Maršalov govor in njegov politični učinek. V tem okviru poudarja »Monde«, da je povzročil Maršalov govor »olajšanje v zahodnih krogih, zato ker ni napovedal pristranskih sklepov, katerih so se bali«. Po mnenju lista »Monde« se položaj ni poslabšal, toda dejstvo, da Italija nima namena umakniti svojih čet iz bližine STO, lahko povzroči nove komplikacije.

Za govor predsednika Tita se je turška javnost zelo zanimala. Tisk je že nekaj dni pričakoval govor in poudarjal, da bo predsednik Tito odgovoril na vse ukrepe, ki so jih izdali zadnji čas Italijani. Ugotoviti moramo namreč, da so politični krogi in celotni tisk obsodili prenike italijanskih čet ob jugoslovanski meji, zbiranje pomorskih enot v Benetkah in nezmerni govor predsednika italijanske vlade Pelle v parlamentu.

Turška javnost in listi (razen protitalijanskega lističa v francoskem jeziku »Journal d'Orient«) so obsodili te najnovejše ukrepe in izživlje Italije proti Jugoslaviji, hkrati pa popolnoma podprli svojega zaveznika iz balkanskega pakta, s čimer so enotno in odkrito obsodili ukrepe Italije, članice severnoatlantskega pakta.

Vsi listi poudarjajo, da je pred-

sednik Tito predlagal, naj bi razen internacionalizacije Trsta vse zaledje pripadlo Jugoslaviji in da vprašanje Trsta ni stvar, ki zanima Jugoslavijo ter Italijo, temveč da je to vprašanje miru na svetu. Omenja jo zlasti tiste dele Titovega govora, ki poudarjajo, da je bila Jugoslavija vedno pripravljena mirno rešiti vprašanje in da slone italijanske pretenzije na imperialističnih tendencah še iz starega Rima.

Listi pišejo, da je predsednik Tito ocenil najnovejše italijanske vojaške ukrepe kot značilna napadalna dejanja, pri čemer zlasti poudarjajo tiste dele govora, ki pravijo, da Jugoslavija ne bo poslala svojih divizij na mejo, preden ne bo ugotovila, da je napadena, ker je še vedno čas zavrniti sovražnika in ga neutralizirati.

Maršal Tito pozdravlja brigade

Primorsko ljudstvo je na Okroglici odločno povedalo, da bo njegovo srce vedno utripalo za domovino in Tita

Že mesec dni pred proslavo na Okroglici se je vse življenje po primorskih vaseh vrtelo samo okrog tega dogodka. Prisostvoval sem številnim zborovanjem in obiskal nešteto vasi, toda povsod sem videl iste prizore: slavoloki, zastave, mlajši, slike naših voditeljev, tekmovanje, iz katere vasi jih bo šlo več, pripovedovanje starih borec in partizanskih borbah itd. Ljudje so govorili samo o tem in razpoloženje na obrazih je bilo prav isto kot jesenske dni leta 1943.

MNOŽICE PRIHAJAJO

V petek zvečer smo zavili z avtomobilom iz Nove Gorice proti slavnostnemu prostoru. Običajno smo potrebovali za to pot okrog deset minut, zdaj pa smo se prerivali skozi kolone kamionov dobre pol ure. Po poti smo srečavali vse vrste vozil z jedračo in pijačo, godbe, avtomobile Rdečega križa, motoriste in številne delavce, ki so hiteli z zadnji pripravami.

Prireditveni prostor je bil že razsvetljen. Ni tisoče žarnic je razsvetljevalo paviljone in vsa pota, ki so povezovala slavnostni in veselilni prostor. Oglasili so se zvočniki in v posameznih paviljonih si se že lahko privoščili mrzlo ali toplo večerjo.

Nato so začele prihajati množice. Vso noč, ves naslednji dan in vso naslednjo noč. Reke ljudi so se valile iz obeh smeri: iz Ajševce in Volčjedrage in začele polniti novozgrajeno mesto — Okroglico. Obrazi so bili zaradi dolge poti nekoliko zmučeni, toda veseli in radostni. Stari partizanski borci so prihajali v skupinah z godbami in zastavami na čelu, drugi zopet pomešani med svojimi družinami in znanci. Skoraj vsi so bili oblečeni v stare partizanske uniforme z odlikovanji na prsih.

Kdo bi preštel vse stiske rok starih znancev v okrogličkih gozdovih, vse solze radosti, ki se jih niso sramovali ne mladi ne stari in vseh pesmi, ki so jih te dni zapeli primorski fantje in dekleta? Tu ni potrebna statistika. Namesto nje bodo bolj primerne besede, ki mi jih je dejala neka partizanska mamica ob odhodu z Okroglice: »Bilo je tako lepo. Srečna sem. Doma se moramo vsem še enkrat pomeniti. Veste, videla sem tudi Tita.«

TITO MED NAMI

Nedelja jutraj. Topla jesenska nedelja. Trnovski gozd, Čaven, Gora in Nanos se kopljejo v sončnih žarkih. Nikjer oblaka. Edini sovražnik, ki bi mogel motiti to veličastno proslavo — dež, se torej ni pojavil na položajih. In zato so bile pesmi še bolj vesele in poskočne.

Že okrog sedme ure zjutraj se je začel polniti slavnostni prostor pred tribuno. Dve ure pozneje ni bilo na ogromnem travniku, ki so ga določili za zbiranje množic, nobenega prostora več. Toda od vseh strani so se valile nove množice. Napolnile so vse stranske poti in ceste in se vsidrale vse do obronkov gozda. Mirno lahko rečemo, da je število 300.000. In vsa ta množica je z neustupnimi pogledi obkrožala prostor pred glavno tribuno in pričakovala udeležencev znatno presegle število prihod tovariš Tita.

Slovesnost se je začela z mimohodom partizanskih brigad, ki so burno pozdravljene prihajale na slavnostni prostor pred glavno tribuno. Na čelu brigad so korakali aktivni oficirji v slovesnih uniformah in preživeli borci v nekdanjih partizanskih oblekah. Po desetih letih so se zopet zbrali na primorskih tleh, da proslave in se pomenijo o slavni dnevi narodnoosvobodilne borbe. V dolgih kolonah so stali borci IX. korpusa in prekomorskih brigad, Vojkove, Gregorčičeve, Kosovelove, Bazoviške, Gradnikove in Tržaške brigade, artilerijske in tankovske brigade IX. korpusa ter II. brigade VDV. Skupaj z ljudstvom so čakali, da pozdravijo v svoji sredi svojega vrhovnega komandanta maršala Tita. Skupaj je bilo ob glavni tribuni zbranih 13 brigad z nad 2000 borci.

Kmalu zatem so začeli prihajati visoki gostje. Med prvimi je prispele podpredsednik Izvršnega sveta Ljudske skupščine FLRJ Edvard

Kardelj, nato nekdanji primorski borec dr. Aleš Bebler in dr. Jože Vilfan ter tovarišici Lidija Sentjura in Vida Tomšič. Prispele so tudi člani Izvršnega sveta Ljudske skupščine Slovenije s tov. Miho Marinikom na čelu in s. podpredsednik Ivanom Mačkom, dr. Marijanom Brekljem in Francetom Bevkom. Zbrali so se tudi predstavniki Izvršnih svetov drugih ljudskih republik. Med gosti so bili tudi predstavniki OF iz Trsta Eugenio Laurenti, Frane Stopar, Mario Petronio, Joža Dekleva in Jože Zemljak, nadalje predstavniki Slovencev iz Gorice na čelu z tov. Nanutom in predsedniki koroških Slovencev. Med drugimi so bili navzoči tudi Vladimir Dedijer, generali Dušan Kveden, Zdenko Ulepčič in Karel Levičnik, tovarišica Zdenka Kidrič, dr. Ferdo Kozak in drugi.

Nekaj minut po deseti uri je prispele na slavnostni prostor tovariš

Tito. V beli maršalski uniformi, veder in nasmejan je stopil iz avtomobila in se napolnil proti postrojenim brigadam. V ogromni množici je završalo. Čeprav ga niso mogli vsi videti, so jih vendar navdušeni klici spredaj stojih opozorili, da je Tito med njimi. Desettisoče rok se je dvignilo v pozdrav in iz desetisočev grl je zadonel: »Zivel tovariš Tito! Heroj Tito! Mi smo Titovi, Tito je naš!«

VISOKO PRIZNANJE PARTIZANSKIM BRIGADAM

Burno pozdravljen od množice je tov. Tito v spremstvu bivšega komandanta IX. korpusa narodnega heroja Staneta Potočarja pregledal postrojene primorske brigade, nato pa stopil na tribuno in jih pozdravil z naslednjimi besedami: »Tovariši in tovarišice, borci primorskih brigad! Pozdravljam vas in vam

(Nadaljevanje na 4. strani)

Govor maršala Tita

(Nadaljevanje z 2. strani)
sveta, že dokazali glede vprašanja Trsta, da smo bili pripravljene tudi na žrtve, samo da bi dosegli mir, trden mir.

NAS ODGOVOR NA ITALIJANSKO NAPADALNO DEJANJE

Mi tega vprašanja ne presojamo tako ravnodušno. To pravim jaz tukaj odkrito pred vsem svetom. Ne, mi ne bomo dovolili, da bi cono »A« okupirali. To morajo vedeti. Bolje bi bilo, če bi umaknili tiste divizije in bi se začeli na nek način razgovarjati, da bi spoznali, če so kakšne stične točke, da bi se mogli o čem dogovoriti, če se že ne moremo o vsem.

Dejal sem že, da tega ne moremo drugače označiti, kot napadalno dejanje. Dejanje, ki vsebuje činitelje napadalnih težnj. Mi ne bomo nikdar pošiljali divizij, preden ne bomo spoznali, da nasprotnik napada naše ozemlje. Vedno imamo čas, da pripeljemo divizije in nasprotniku onemogočimo, da bi uresničil svoje namene, ne pa da bi rožljali z orožjem. Mi se ne bojimo niti orožja niti rožljanja, toda orožje ljubimo. Orožje je v sedanjih dobi zelo važen činitelj za mirni razvoj takega naroda, katerega dežela ni bogve kako velika. Ljubimo orožje, ker srce brez orožja ne zadostuje. Mi to orožje cenimo in zato ga bomo uporabili samo takrat, kadar bo šlo za našo neodvisnost, za svobodo naše dežele.

Jaz sem o tržaškem vprašanju že večkrat govoril. Dal sem razne alternativne predloge in v svojih govorih sem celo poskušal, da na nek način najdem kakšno stično točko. Poglejmo, kaj hočejo oni. Mi smo videli, kaj hočejo, in sicer te dni. Tisti v parlamentu, i. g. Pella i drugi, vsi ti so se čvrsto oklenili tristranske deklaracije. Mi ne priznamo in mi se nečemo razgovarjati na temelju tristranske deklaracije, ker je bila tristranska deklaracija izdana v času, ko je bila naša dežela v najhujšem položaju, v času, ko so Rusi pritiskali na nas skupaj s svojimi satelitskimi deželami, v času, ko smo bili mi izolirani od vsega sveta, v času, ko zahodni zavezniki o nas niso ravno najboljše sodili. Dalje, le ona bi morala biti nekakšna podpora vladi De Gasperi, da bi zmagala na volitvah. Mi ne moremo dati našega ozemlja zaradi nekih volitev. De Gasperiju je na teh volitvah slaba predla. Italijanski narod med vsemi svojimi krizami in težavami najmanj misli na Trst. Njega peče brezposelnost, njega pečeta nesocialnost in neenakopravnost, ne pa Trst. Tržaško vprašanje so si že zdavnaj izmislili razni spekulantski politiki, razni iredentistični činitelji itd. Tudi danes je Trst zastava italijanskih fašistov in monarhistov in italijanske reakcije, kot, kako bi rekel, nekakšna objuba, s katero oni stalno va-

bijo italijanske ljudi, gladno ljudstvo, da bi usmerili pozornost na Trst, ne pa na svoje ljudstvo. Toda italijanski narod na to ne gleda tako. Mi želimo z italijanskim narodom živeti v prijateljskih odnosih, za to si prizadevamo, ker smo živeli stoletja drug ob drugem, in kot kaže bomo stoletja ostali drug poleg drugega, in že danes v tem trenutku, se trudimo z vsemi silami, da bi z našimi sosedi čimbolje živeli. Evo, to sem hotel povedati.

Mi ne bomo nikdar privolili v to, glede njih pa bomo videli, kaj bi hoteli morebiti napraviti in prigrabit sebi cono »A«. To se ne bo zgodilo. Za nas pomeni cona »A« vse tržaško ozemlje. In tam je naš življenj in tam žive naši ljudje. (Burni klici: »Heroj Tito!« »Heroj Tito!«). Italijanska vlada, iredentisti in monarhisti stalno govore o italijanstvu Trsta, stalno poučarjajo italijanstvo.

Tovariš Tito je potem dejal, da tako oni ne branijo koristi italijanskega naroda, niti tržaških prebivalcev. S tem samo uveljavljajo svojo imperialistično politiko.

»Oni žele samo odskočno desko, desko, da bi lahko od tu skočili dalje, če bi lahko bil ta skok v njihov prid.«

Hotel bi, ko že gre za Trst, malo govoriti o mirovni pogodbi. Zakaj mi zdaj nisimo navdušeni za mirovno pogodbo? Tudi to je bila v tistem času za nas boljša rešitev, čeprav strašna in nepravilna rešitev.

»Mi smo v to rešitev privolili,« je poudaril tovariš Tito, »da bi očuvali mir v času, ko smo šele izšli iz hude vojne. Toda položaj se je medtem spremenil.«

Od takrat je, na žalost, zavezniška vojaška uprava v Trstu omogočala in olajševala, da so v Trst bolj in bolj prodirali italijanski iredentisti in imperialistični činitelji, ki so zasedali položaj za položajem. Dobil so celo upravo. Skratka, znotraj je Trst postal v političnem smislu nekaj drugega, kot je bil v trenutku, ko je bila mirovna pogodba sestavljena. »Mirovna pogodba, kakršna je, je danes za nas skoroda nemogoča in bi jo morali v marsičem spremeniti, da bi lahko popravili vse krivice, ki so jih v vojaški upravi storili.«

Potem je tovariš Tito poudaril, da je etnično načelo, takšno, kakršnega postavljajo italijanski krmarji, za nas nesprijemljivo. ker je bilo storjeno v času od 1920 do danes.

EDINA RESITEV INTERNACIONALIZACIJA TRSTA

»Dalje, tovariši in tovarišice, so govorili tudi o razdelitvi. To bi bila najbolj ponesrečena reč. Cono »A« Italijan, cono »B« pa Jugoslovani. Pri tem nikakor niso upoštevali koristi Tržačanov samih, ljudstva samega, in zato je seve to nesrečen izhod. Mi smo potem predlagali kondominij Svobodno tržaško o-

Po velikem zborovanju na Okroglici se je maršal Tito udeležil slavnostnega kosila v Vipavi

Po proslavi na Okroglici se je predsednik republike maršal Tito odpeljal v Vipavo, kjer so mu priredili kosilo v Domu JLA.

Se pred kosilom je maršala Tita obiskala delegacija iz Nabrežine, s katero se je nekaj časa pristrčno razgovarjal. Nato so bivši borci IX. korpusa poklonili tovarišu Titu album s slikami svojih borb in s slikami povojne izgradnje dežele. Darove sta prejela tudi Ivan Regent in Ivan Maček.

Gostje svečanega kosila so bili poleg maršala Tita tudi Edvard Kardelj, Miha Marinko, gen.-polkovnik Kosta Nadja ter številni drugi predstavniki našega političnega in kulturnega življenja in naše vojske, ameriški publicist Etbir Kristan, predstavniki bivših borec IX. korpusa in predstavniki koroških Slovencev.

Pri kosilu je izrekel zdravico maršalu Titu Martin Greif, ki je poudaril vlogo Primorcev v narodnoosvobodilni borbi. Tovariš Tito je na zdravico odgovoril in dejal:

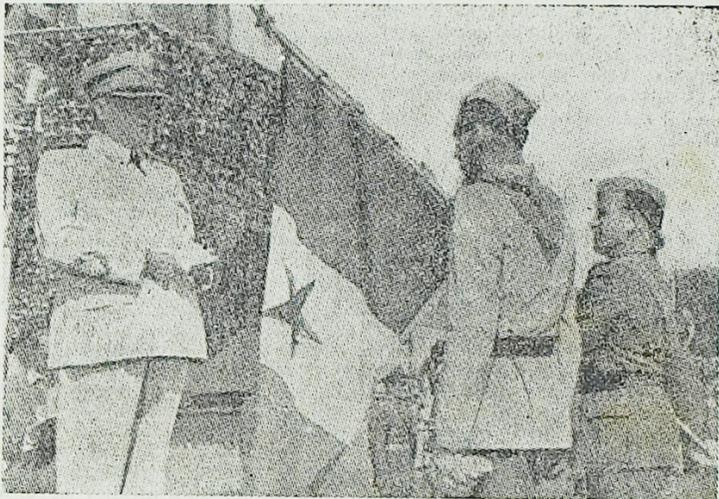
»Tovariši in tovarišice! Ob tej priložnosti bi vam rad povedal, da sem bil prijetno presenečen ne samo spričo velikanskega števila udeležencev proslave, ki je prekora-

čila vsa naša pričakovanja, ampak tudi zaradi neverjetno vzorne discipline ljudi, ki so ostali mirni kljub provokacijam, ki trajajo že teden dni na naši meji. To je dokaz visoke zavesti, zavesti naših delovnih ljudi iz vasi in mest, to je dokaz, da na take provokacije gledamo mirno, brez živčnosti, zaupajoč v svoje sile in v svoje pravice, ki nam pripadajo.

Kad bi vam povedal, da si želim ponovnega obiska v tem kraju. Vsi bi radi pogosteje obiskali vaš kraj, če bi nam to bilo tehnično mogoče. Kadar pa je to nujno, je naša dolžnost, da gremo tja, kjer je treba misliti skupno z ljudstvom, da vidimo, kaj naše ljudstvo želi, ker je to treba povedati skozi usta ljudstva.

Danes sem tu govoril in mislim, da sem zadel osnovne misli naših ljudi. Govoril sem sicer nekoliko ostro, toda hotel sem zajeti vse tiste osnovne elemente, ki jih danes zunan v svetu ljudje pozabljajo, ker so mnenja, da v preteklosti ni bilo ničesar med nami in Italijo ter da smo mi te kraje dobili le zato, ker je Italija med vojno izgubila veliko bitko.

Zelet sem, da bodo po tem veli-

Maršal Tito izroča odličje kovanje Tržaški brigadi

zemlje z guvernerjem in njegovim namestnikom. Tudi to ni najboljša rešitev. Jaz danes s tega mesta sporočam vsem tistim, ki so prizadeti zaradi tržaškega vprašanja, in tudi vam moram povedati, da nas je ta stvar privedla v slepo ulico, iz katere ne moremo priti drugače, kot da Trst postane mednarodno mesto, zaledje pa, ki je čisto slovensko, pa naj bi bilo priključeno k Jugoslaviji.

Kakšne bi bile prednosti te rešitve? Prednost bi bila v tem, da bi bila umetna tvorba, kot je STO, likvidirana. V mednarodnem Trstu bi tržaško ljudstvo uspevalo. Nikakor drugače. Tu vprašanje bi morali začeti pogumno reševati in jaz sem prepričan, da bi dosegli v tem delu sveta mir. Vsaka druga rešitev pa bi bila kamen spotike in nesporazumov. Imel bi mir in lažje bi lahko začeli s smotnejšim in realnejšim sporazumevanjem z Italijo samo kot našo sosede.

To sem vam hotel, tovariši in tovarišice, danes povedati, to pa bodo slišali tudi tisti onstran meje. Vedeti pa morajo, da ne smejo misliti, da sem jaz danes našel samo suhoparne številke, ki so zalite z dragoceno krvjo, da sem jim govoril demagoško, že zato, ker bi hotel, da bi razumeli, da ne bi pozabili na naše žrtve, da bi uvideli, na kateri strani je pravica, da bi vse to uvideli, da nam ne bi znova na oni strani na zelo neresen način grozili. Da bi uvideli, da mir ni več samo naša in italijanska zadeva, marveč da je to problem, ki ga moramo rešiti, če hočemo, da se ne bi pripetila nesreča.

V tem smislu vas jaz tovariši in tovarišice, najtopleje pozdravljam in vam želim vse najboljše pri vašem napornem delu za zgraditev naše dežele.

Naj živi ljudstvo Slovenske Primorske!

častnem zborovanju naš tisk in vsi naši ljudje usmerjeni v teh mislih, ki sem jih tu izrekel in ki so misli nas vseh. To je, da ne bomo več dajali kakih alternativnih predlogov ali rešitev. Imamo predlog za internacionalizacijo Trsta in to je najboljša možnost ter najboljši izhod, ker tako nam bo mogoče rešiti naše zaledje, koridor pri Trziču med Trstom in tukajšnjim krajem. To bo najrealnejša stvar in na njej moramo delati.«

Po kosilu je predsednik Tito odpotoval iz Vipave v Opatijo. Ljudstvo ga je sprejelo z ovacijami in ga tudi vzdolž vse poti navdušeno in pristrčno pozdravljalo.

ZVEZNI IZVRŠNI SVET JE POTRDIL NOVE ZAKONSKE PREDLOGE

Pod predsedstvom predsednika Moše Pijade se je 7. t. m. začela v Beogradu seja Zveznega izvršnega sveta, ki je potrdil zakonske predloge, o katerih so razpravljali o zakonodajnih odborih Ljudske skupščine. Na isti seji je Zvezni izvršni svet tudi odobril več uredb in odlokov.

To so zakonski predlogi o pravicah in dolžnostih, volitvah in odpoklicu zveznih ljudskih poslancev, v zakonodajnih odborih Ljudske sti terjatev in o spremembi in dopolnitvah splošnega zakona o ljudskih odborih. Odložil pa je svet predlog splošnega zakona o univerzah in bo zadevo načelno obravnaval, preden predloži osnutek zakona Ljudski skupščini. S posebno uredbo je Zvezni izvršni svet razčistil vprašanje, kateri predpisi iz leta 1945 še veljajo in kateri so zastareli. To pomeni vskladitev sedanjih predpisov z novim ustanovnim redom.

Zvezni izvršni svet je na svoji seji še sprejel vrsto sprememb in dopolnitev raznih zakonskih predpisov in odločb.

Navdušenje množic ob govoru maršala Tita

(Nadaljevanje s 3. strani)
čestitam k prazniku brigad. Smrt fašizmu!»

Borci partizanskih brigad so mu enoglasno odgovorili: »Svoboda narodu! Po tem pozdravu je maršal Tito izročil odlikovanja štirim brigadam in sicer komandantom Gradnikove, Prešernove, Tržaške in III. prekomorske, ki so prišli drug za drugim pred slavnostno tribuno.

»Izročam vam ta visoki red je dejal maršal Tito, »kot znamenje priznanja za požrtvovalno in vztrajno borbo proti okupatorju.« Komandanti brigad so se zahvalili tovarišu Titu in odhajali na svoja mesta med burnimi ovacijami množic. Udeleženci proslave so zlasti tople pozdravili komandanta Tržaške brigade, ki se je pojavil pred tribuno z zastavonošom, ki je nosil zeleno-belo-rdečo zastavo s peterokrako zvezdo. »Izročam vam ta visoki red« je dejal maršal Tito »kot znamenje priznanja vašim borcem, ki so ostali med vso borbo zvesti svojemu narodu.«

Predsednika republike so nato pozdravili gorški pionirji:

»Ljubljen naš maršal! Sprejmite šopek cvetic iz vrtov naše cvetoče Primorske. Veseli smo, da ste nas obiskali, da skupaj z nami slavite deseto obletnico naše svobode, ki so jo pod vašim vodstvom izbojevali naši očeti, matere, bratje in sestre.

Maršal Tito se je pionirski tople zahvalil. Nato ga je pozdravila zastopnica primorskih žena s šopkom, ki mu ga je izročila rekoč: »Izročam vam šopek, nabran na slovensko-italijanski meji, na gorah, kjer čvrsto stojte čuvarji naših meja. Kličemo vam: še na mnoga leta! Naj živi naš vrhovni poveljnik maršal Jugoslavije Josip Broz Tito!«

Pionirji so nato stekli tudi h komandantom postrojenih partizanskih brigad in jim izročili šopek cvetja.

SLAVNOSTNO ZBOROVANJE

Po končanih pozdravih se je maršal Tito napolnil na slavnostno tribuno, na kateri so bili zbrani predstavniki ljudske oblasti, množičnih organizacij, JLA in zamejskih Slovencev. Prihod maršala Tita na glavno tribuno so množice pozdravile zopet z dolgotrajnim ploskanjem in vzklikanjem.

Slavnostno zborovanje je začel sekretar okrajnega komiteja ZKJ Nova Gorica Martin Greif, ki je dejal: »Obvarjam slavnostno zborovanje v proslavo desete obletnice ustanovitve prvih primorskih brigad, IX. korpusa, ustanovitve Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko Primorje in zgodovinskega sklepa AVNOJ o priključitvi Slovenskega Primorja Jugoslaviji. Neizmerno je veselje delovnega ljudstva Slovenskega Primorja in Istre, da lahko pozdravi v naši sredi predsednika FLRJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita.«

Nato je dal besedo maršalu Titu, ki so ga zborovalci ponovno pozdravili z dolgotrajnimi ovacijami. Te ovacije so se nadaljevale tudi med njegovim govorom. Stotisoči so navdušeno pritrjevali odločnim maršalovim besedam, da naj Trst postane internacionalno mesto, vse slovensko ozemlje pa naj se priključi Jugoslaviji.

KLOFUTA NA PRAVEM MESTU

Med govorom maršala Tita je prišlo na stranski tribuni do inci-

denta, ki ga povzročil v Beogradu akreditirani dopisnik italijanske agencije ANSA Stefano Terra. V skupini novinarjev, ki smo prisostvovali slavnostni proslavi, je Terra s svojim vedenjem takoj vzbudil pozornost. Medtem ko so vsi tuji in domači novinarji stoje pričakali prihod maršala Tita, se je Terra, močno vinjen, zvrnil v travo. Seveda mu to ni bilo dovolj in je začel na vse načine žaliti ljudi okrog sebe, zlasti pa še Garibaldinca Alda Bressana, češ da je sramotno, da je med zastavami brigad tudi italijanska zastava, da je Italija žrtvovala za te kraje na Sabotinu 30.000 vojakov itd. Nato se je začel nedostojno vesti tudi proti tovarišcam, ki so bile na tribuni, dokler mu ni ena od njih prisolila krepko klofuto.

Na zahtevo domačih in tujih novinarjev in drugih prisotnih sta dva organa Ljudske milice odstranila Terra s slavnostnega prostora in ga

odpeljala v Ajdovščino.

xxx

Trije dnevi so minuli po prazniku na Okroglici, pa vendar je še povsod govora samo o tem. Koliko lepih trenutkov smo doživeli ob tabornih ognjih, na številnih prireditvah, ob prepevanju pesmi in vzklikanju enotnosti primorskega ljudstva in vseh narodov Jugoslavije. Proslave so se množično udeležili tudi Tržačani in številni Slovenci, ki žive v Italiji. Kljub neštetim oviram so prihiteli na Okroglico in skupaj z narodi Jugoslavije manifestirali bratsko povezanost in enotnost. Okroglica je bila en sam močoven tabor ljudi, ki so povedali vsemu svetu, da tu tujec nima kaj iskati in da se bodo z vsemi silami borili, da se ohrani mir v tem delu sveta. Italijanskemu imperializmu pa so še enkrat povedali, da je tu narod, ki je sposoben in odločen braniti vsako ped svoje zemlje.

L. O.

Nova vas je dobila Kulturni dom

Ko so preteklo zimo sredi decembra zapeli v Novi vasi krampi na Stari mlaki, skoro nihče ni verjel, da bo Kulturni dom tako hitro zgrajen. Danes na tistem mestu ni več mlake, tam stoji stavba, ki nosi napis: Kulturni dom »Zmag« Nova vas.

Kogarkoli si v modeljo, 30. avgusta, srečal, ti je vedel povedati zgoraj navedene besede. Vas je bila

PREDSEDNIK VASKEGA ODBORA SZDL V RAKITOVCU NI VREDEN BITI ČLAN TE ORGANIZACIJE

Predsednik vaskega odbora SZDL v Rakitovcu v Istri, ki vrši službo prometnika na postaji JDŽ misli, da je njemu dovolj dobra služba pri JDŽ, organizacija SZDL, katere je v vasi Rakitovec predsednik, pa mu je deveta briga.

Odkar je bil izvoljen ni niti enkrat sam sklical seje vaskega odbora, kaj šele masovni sestanek; zamislja si, da če je član ZK, da mu nihče ne more ničesar niti nima pravice kritizirati. To dela raje le on sam skupno z nekaterimi nergači, ki jim naša ureditev ne diši. Po njegovi zaslugi je v tej vasi po njegovi izvolitvi zavladala velika pasivnost.

Tak odnos je ta gospod zavzel tudi sedaj pri pripravah za udeležbo na proslavo na Okroglici. V vasi Rakitovec sploh noče sklicati masovnega sestanka članov SZDL, kjer bi se tam objasnili pomen in jih seznanil s proslavo na Okroglici. Ko mu je občinski odbor SZDL Podgorje poslal za udeležence spominske značke jih je ta kratkomalo zavrnil z oholim odgovorom, da njega te značke ne brigajo. V Rakitovcu pa se prebivalci sprašujejo in se čudijo, kako da v njihovi vasi ni nikogar, ki bi sprejel prijavitelce za udeležbo na proslavi. Potrebno je, da se člani SZDL vasi Rakitovec sestanejo brez njega in ga tam razkrinkajo kot nevrednega člana SZDL ter si izvolijo novega predsednika. Prav bi tudi bilo, da bi se nad takim prometnikom nekoliko zanimala tudi direkcija JDŽ.

I. V

Svečana otvoritev nove slovenske šole v Sečovljah

V Sečovljah so imeli pretekli teden lepo kulturno slavnost. Slovensko šolo. Tovariš Hrobat je pozdravil navzoče, ki jih je bilo nad 500 in zastopnika OLO Koper tov. Abrama, zastopnika JLA podpolkovnika Jevšnika, zastopnika sindikatov tov. Janeža, učiteljstvo sosednih šol, rudnika in predstavnike množičnih organizacij. Nadalje je tov. Hrobat poudaril veliko skrb, ki jo ima ljudska oblast za razvoj šolstva. Nova šola in stanovanjska stavba za osebje je zahtevala nad 30 milijonov dinarjev.

Leta 1906 je »Legia nazionale« zgradila v Gorgu potujočevalnico za Slovence, kjer so učili slovenske otroke italijanskega jezika. Leta 1945 je osvoboditev prinesla slovenske šole, sedaj pa imajo v Sečovljah še novo šolsko poslopje, ki je eno najlepših v okraju. Prihodnje leto bodo tu obnovili italijansko osemletko.

Pri kulturnem delu svečanosti je nastopila godba na pihala JLA iz Portorofa, pionirski pevski zbor slovenske in italijanske šole in pevski

zbor »Svoboda« iz Sečovlj. Zahvalili so se ljudski oblasti za šolo in obljubili maršalu Titu, da se bodo s marljivim učenjem in lepim vedenjem oddolžili za tako skrb.

Ob tej priložnosti je krajevna Zveza borcev podelila spomenice svojcem padlih borcev.

H. L.

HRASTOVLJE

Te dni je zaključila svoje delo v Hrastovljah in se vrnila v Ljubljano 8-članska ekipa ljubljanskega Inštituta za varstvo spomenikov. Na podlagi raziskovanj, ki so jih profesorji omenjenega inštituta že izvršili v letu 1950, je letošnja ekipa praktično izvedla vsa potrebna dela v cerkvi v Zanigradu in Hrastovljah v Istri. Da bi odkrila vse freske in napise, verjetno iz XVI. stoletja, je najprej odstranila razna beljenja in ves omet, ki je bil tam več stoletij. Obenem je s cementom utrdila zgodovinsko važno obzidje, ki obdaja cerkev v Hrastovljah, da bi tako preprečila nadaljnje razpadanje.

Z. M.

Slavolok v Smedeli

Sličice s proslave na Okroglici

»To ni samo Primorska, to je vsenarodna proslava«, je izjavil v nedeljo nekdanji aktivist na Okroglici.

Res je bilo tako. Prej skoraj nepoznan kraj, se je v soboto in nedeljo spremenil v velikansko taborišče — mesto z nad 300.000 prebivalci. Pozdravljanja in objemanja med starimi borci in aktivisti ni bilo ne konca ne kraja. Mnogi se niso več srečali že od osvoboditve sem, zato pa je bilo snidenje na Okroglici še bolj tovariško prisrčno, še bolj toplo.

Videli smo ponovno snidenje dveh takih borcev. Prvi je po osvoboditvi znova povzel nekdanji poklic delavca, drugi pa je v Ljubljani dovršil visoke šole in postal umetnik-kipar, ki je že izgotovil več spomenikov padlim borcem. Med njima ni bilo nobene stanovske razlike, pozdravila sta se kot nekdanji v borbi. Zelja obeh je bila: Na Okroglici se bova srečala. In sta se res srečala, kot so se srečali sto in sto tisoči...

Posebno mesto so izbrali tudi naši taborniki iz vse Slovenije, ki jih je bilo nad 800 in so postavili 80 šotorov. Slovenskim tabornikom so se pridružili tudi taborniki iz Srbije, Hrvaške in Makedonije. Zvečer so razvili svoj prapor in zakurili taborni ogenj.

Prihod tovariša Tita. Kako je zvalovila ogromna množica, ko se je ob 10. uri prikazal tovariš Tito s svojim spremstvom. S kakšno vneto so ves teden prej vsi ti ljudje po vaseh Primorske postavljali slavoloke, mlaje in krasili hiše. Da bo Tito videl, kako smo ga pričakovali

in kakšen sprejem smo mu pripravili, je bila misel vseh. Kako ne bi z navdušenjem sprejeli človeka, ki je na čelu partizanov stopil v borbo proti tistim, ki so tlačili Primorce in skrutili vse, kar je bilo najlepšega, skozi dolgih 25 let! Zdaj je tu! Zdaj je med nami! Zivel Tito, je vroč in navdušen vzklik stošočev, ki so dobesedno pokrili hrib in dolino...

Razumljivo, da je Titov prvi pozdrav in voščilo borcem primorskih brigad. Čakali so ga nestrpno, čakali so, da bo spregovoril o vprašanju, ki je za Primorce in za Jugoslavijo vsa leta po osvoboditvi, važno vprašanje. Čakali so, da bo povedal odločno besedo včerajšnjim požrešnim tujcem, ki so sejali smrt, razdejanje in požare po naših vaseh zato, ker se je ljudstvo uprlo, ker ni hotelo prenašati tujega jarma in tujega gospostva.

Jasen glas pionirja, ki pozdravlja tistega, ki je z borbo vrnil Primorcem šole v materinem jeziku in mu poklanja šopek, je presunil v globino občutja še marsikatega starega partizana. Slišali smo borca, ki je imel na prsih poleg odlikovanj tudi partizansko zvezdo borca iz leta 1941, ko je dejal:

»Pred ženo sem skrtil solze, ki so mi prvinele ob tem prizoru iz oči, gled teboj jih ne morem. Kot solarju mi je italijanski učitelj zlomil dve ravnili na glavi in mi nato še pljunil v obraz. Naše šole, to je tisto veliko, kar smo tudi priborili najmlajšim.«

V senci visokih hrastov je sku-

pina Italijanov s Koprškega pazljivo sledila besedam Tita. Eden, ki je bil več hrvaškega jezika, je sproti prevajal glavne misli govora. Ko je Tito našteval grozodejstva, ki jih je fašistična vojska zakrivila na naši zemlji in nato pribil: »Ne, cone A ne boste okupirali!«, so odločno pritrjevali.

Med Tržačani, ki so kljub oviram prišli v tako velikem številu na Okroglico, jih je bilo nekaj, ki niso mogli verjeti, da Tito tako brezskrbno hodi tod. Eden je vpraševal:

»Kje pa je njegova telesna straža? Kje so miličniki? Kdo dela red?«

Tovariš ki je to slišal, mu je odgovoril:

»Ali ne vidiš, telesna straža smo mi vsi, kar nas je tu in tudi za red skrbimo sami.«

Med ogromno množico, ki je bila zadaj v gostem grmovju, je bil majhen otrok, ki je zaprosil očeta: »Dvigni me, očka, da bom tudi jaz videl Tita.«

Seveda mu je bilo takoj ustreženo.

»Ga že vidim, očka«, je veselo zaploskal z majhnimi rokami.

Ce bi hoteli naštet vse take prizore, bi imeli premalo prostora na teh straneh. Podčrtati pa moramo eno: Vsi udeleženci proslave so občutili, da je Tito povedal to, kar so že dolgo časa želeli, da zvedo odstraniti meje. Osnovno misel so že prej napisali na oboko številnih slavolokov. Ta misel pa je bila: Nikdar več pod Italijo! Tukaj je Jugoslavija!

Dehleta, ki so na Okroglici prodajala »Slovenski Jadranc«

do Jadrana

S potovanja po Braniški dolini

(Zgodovinski drobiž)

Ko so nekaj starodavni vojščaki (ne vem več pred koliko stoletji) prodirali prav do Lukovnika, kjer se Braniška dolina najbolj razmakne, so se jim junaški predniki Franceljna, Pavleta, Krse in drugih silovito divje postavili po robu. Od takrat nosi vsa dolina poleg slave tudi odrešilno ime »Branica«. Od tod verjetno izhaja navada, da so izpod Lukavnice tako domišljavi in še dandanes nekateri tovariši tam neverjetno vneti.

V težkih in krvavih dneh narodnoosvobodilne borbe je bila Braniča zavedna partizanska vas. Prava zibelka partizanstva za celi okoliš. Prvi borci, tako zvali »maši fantje«, so začeli delati že leta 1941. Ob soudeležbi domačinov so ustanovili prvo četo nove vojske za borbo proti grabežljivemu tujcu, za staro pravdo in svobodo. Koder sedaj pasejo miroljubni Braničarji svoje črede, so nešteto pokale puške in brzostrelke, imeli hajke in krvave svatbe... Marsikateri tovariš je z lastno krvjo namočil braniško zemljo, za uresničitev tistega, za kar se je vsa Primorska borila skozi stoletja...

Na splošno so Braničarji dobri vinski bratci. Te odlike tukaj visoko ceni. Dušo je treba od časa do časa poplakniti, sicer se preveč zapraši. Tega pa bog in vrag ne dajta! Sicer so sedaj glede tega nekako v zadregi, ker je gostilna začasno zaprta. Za morebitnega romarja pa je vseeno. Za silo in potrebo je vedno pripravljena soba pri Kodretovih.

Zelo se Braničarji zavzemajo za koristi naše svete vere in popravilo mrtvašnice. Samo to je — pomanj-

kljivost, napaka ali odlika, nisem mogel razvozljati — da stroškov in prispevkov nočejo vzeti nase. Na tihem se celo jezijo na Kmečko delovno zadrugo, češ oni bogatijo in naj bi kar ti vse to lepo uredili in popravili. Sedaj slavijo še osemletnico ustanovitve posebnega glavnega stana za takojšnjo popravilo pokopališča in mrtvašnice. Za komandirja in ravnatelja tozadnega sklada so imenovali tovariša Brenclija, ki zadeve nikakor ne pušča v nemar. Vztrajno in požrtvovalno odlaša z delom pozimi na poletje, poleti pa zopet na zimski čas. Vse to seveda zaradi zloglasnih »astrokovnih« ovir. Ta promenada mlatenja prazne slame se vrši iz leta v leto. Sam Brenclij pri tem »jarmra«, kakšen velikanski križ si je naložil na ramena.

Drugače pa je v Braniči še vedno tako: če hočeš uživati javen ugled pri tistih, ki so zaverovani v preteklost, je nujno potrebno, da hodiš k maši, da nisi član Kmečke zadruge. S takimi novotarijami si, dragec, za vedno pogubljen v očeh tistih učenjakov, ki delijo tukaj ugled po dogmah.

Tudi lov prispeva svoje k rasti osebnega ugleda. Pravijo, da so nekateri Braničarji samo zaradi tega vključili v lovsko družino.

Srečno za danes! Prihodnjic pa še kaj o gozdni upravi in gozdovih pokojnega Fabianija, ki so po agrarni reformi postali splošno ljudsko premoženje, o vaškem pododboru Rdečega križa, o občinskih odbornikih in o literatu, ki poleg občinskega opravlja tudi — poslanstvo cerkvenega odbornika in tako naprej...
Popotnik

V KOBARIDU BODO GRADILI KMETIJSKO SOLO

Kmetijska nadaljevalna šola je potrebna ne samo Kobaridu, temveč vsemu tolimskemu okraju. Občinski ljudski odbor v Kobaridu polaga temu vprašanju primerno paznjo in je sklenil, da se v doglednem času začne z gradnjo. Prav gotovo bodo ta sklep pozdravili vsi napredni kmetje in prebivalstvo tolimskega okraja. V tej šoli bodo mladi kmetje dobivali potrebnega teoretičnega in strokovnega znanja, kar jim bo v praktičnem življenju prišlo prav. Dela pri gradnji nove mlekarne napredujejo. To bo največji obrat, kar so jih na Tolminskem zgradili zadnja leta. Dnevna zmogljivost bo 20.000 litrov mleka. To je potrebno, ker ima prav Kobariska največje število goveje živine. V Kobaridu bodo vozili mleko celo iz Bovškega in Breginjskega kota. Poslopje mlekarne bodo v kratkem že pokrili. Predvidevajo, da bo mlekarna dograjena do jeseni prihodnjega leta.
Jan

ODLOK o zdravstvenem varstvu in snagi v okraju Sežana

V začetku septembra bo začel veljati odlok o zdravstvenem varstvu v okraju Sežana, ki ga je pred nedavnim sprejel OLO in ki je objavljen v 28. številki Uradnega lista LRS.

Odlok predpisuje važne ukrepe za varstvo ljudskega zdravja in higijene zaradi zatiranja malezljivih bolezni ter uveljavljanja nadzorstva nad vzdrževanjem snage na javnih prostorih, nad prometom z živili, nad gostinskimi obrati, nad napravami za preskrbo s pitno vodo, nad stranišči, gnojšišči itd.

Vse javne prostore, ulice in trge morajo občine trajno vzdrževati čiste in snažne. Lastniki hiš, gospodarskih poslopij in lokalov morajo vzdrževati te in javne prometne prostore pred njim vedno čiste in

Pred veliko zdravstveno akcijo v Brkinih

Za nedeljo 27. septembra 1953 pripravila Okrajni odbor Rdečega križa Sežana v sodelovanju s Svetom za ljudsko zdravstvo in socialno politiko OLO Sežana ter Okrajno sanitarno inšpekcijo iz Nove Gorice večjo množično zdravstveno akcijo v Brkinih. Središče te akcije bo v Obrovem, zajela pa bo vse vasi občine Podgrad in delno občine Matenje.

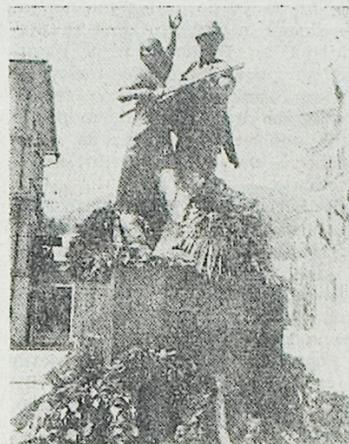
Poleg lokalnih zdravnikov, dentistov, veterinarja in medicinskih sester bodo v akciji sodelovali še specialisti in tehniki iz drugih okrajev, med njimi ginekolog in onkolog, dalje sanitarni tehniki, rentgenski operaterji, bolničarke itd.

Posebna zdravniška ekipa bo imela pregled žena nad 50 let starosti po vaseh, kjer je bilo zadnje čase več primerov rakastih obolenj. Druga ekipa bo izvršila splošni zdravniški, dentisti pa zobozdravstveni pregled vseh 575 šolskih otrok iz šol Podgrad, Starod, Sabonje, Golac, Pre-

garje, Obrov, Tatre, Hrusica, Kovčec in Slivje.

Poleg tega bodo na domovih in v okolici bolnikov TBC veterinarji pregledali govejo živino.

Ob tej priložnosti bodo zdravniško pregledali tudi bolnike, v kolikor se bodo sami javili, po potrebi celo na domu. Vsi zdravniški pregledi bodo brezplačni. Razdelili bodo brezplačno precej zdravil.

Spomenik v Idriji

V pripravi na to akcijo bodo predvidoma izvršili asanacijo vasi Obrov, kjer se bo pristopilo k splošni akciji za odpravo najbolj kričočih nehiženskih razmer in izboljšanje čistoče same vasi. Na področju Pregarij in okoliških vasi bo zdravstvena ambulanta iz Podgrada v sodelovanju s tehnikami okrajne sanitarne inšpekcije pristopila k sistematičnemu odvzemanju in analizi blata zaradi izsleditve eventualnih bacilov noscev tifusa. Prav tako bodo odvzeti in poslani v analizo vzorci pitne vode iz raznih najbolj kritičnih krajev.

V tednu pred samo zdravstveno akcijo, to je od 1. do 7. septembra, pa bodo po vaseh tega področja zanimiva zdravstveno-prosvetna predavanja, združena s predvajanjem zdravstvenovzgojnih filmov o splošni higieni, črevesnih boleznih, raku, v TBC itd.

Z ozirom na to, da je prav na tem področju največ pojavov črevesnih bolezni (tifusa, dizenterije), rakastih obolenj, krvavitev, kostne tuberkuloze, raznih ekcemov in drugih kožnih bolezni, bo ta akcija ne samo precejšnjega zdravstvenega pomena, temveč tudi in predvsem v veliko korist prizadetega prebivalstva.

Uspeh te množične zdravstvene akcije in njene koristi tako za ljudi kot za zdravstveno stanje v okraju pa ni odvisen samo od zdravstvenih delavcev, ki bodo v tej akciji požrtvovalno sodelovali, temveč od sodelovanju prebivalstva samega.

Zato naj bi se sleherni človek v teh krajih udeležil zdravstveno-prosvetnih predavanj v tednu pred 27. septembrom in z razumevanjem sodeloval v pripravi na to akcijo, saj gre predvsem za njegovo korist.
K. C.

Kobariški borci so obiskali matajurške planine

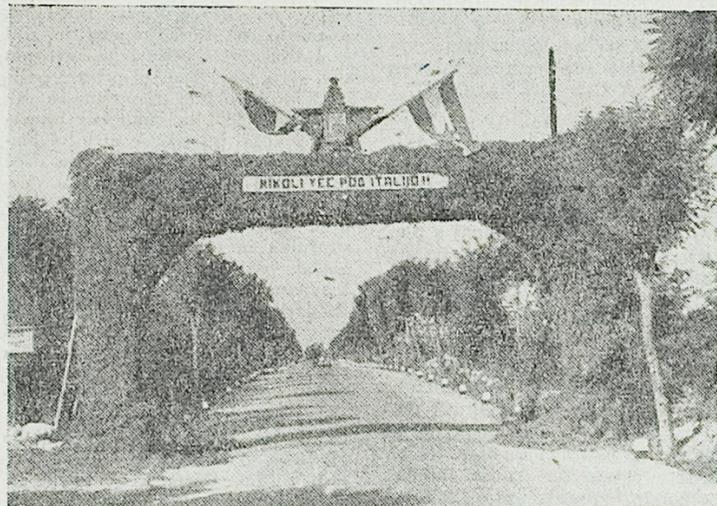
V počastitev desete obletnice ustanovitve primorskih partizanskih brigad je skupina 35 starih borcev in aktivistov iz Kobarida organizirala obisk partizanskih krajev v matajurskih planinah. Med njimi sta bila tudi bivši komisar brigade Simona Gregorčiča tov. Zorko in bivši komandant operativnega štaba za Zapadno Primorsko tov. Branko.

Na pot so odinili 22. avgusta popoldne. V matajurskih planinah so obiskali razne bunkerje in si ogledali mesta najznačilnejših partizanskih borb. Zvečer so imeli v planini partizansko večerjo na prostem in ob tabornem ognju obujali spomine na slavne dni partizanskih borb.

Naslednjega dne so obiskali obmejno karavlo v planini Matajur, kjer so s tamkajšnjimi graničarji odigrali tekmo v odbojki in skupaj zaplesali kolo. Nato so odinili v izrazito partizansko vas Jevšek, kjer jih je prebivalstvo navdušeno pozdravilo. V tej vasi so se ustavili vse partizanske brigade na poti v Benečijo. Zbrane vaščane je najprej s kratkim nagovorom pozdravil Jože Gruntar, ki je bil med NOB partizanski učitelj v vasi, nato pa sta govorila še tov. Zorko in predsednik mestne občine Kobarid Ivan Kurinčič. Ob koncu so kobariški borci obdarili vse družine v vasi s paketi.

Seveda so se tudi fotografirali skupaj z vaščani in graničarji. Stari kobariški borci so nato obiskali še partizansko vas Livek, kjer so skupaj z vaščani organizirali partizanski miting. Tudi v tej vasi so naleteli na pristrčen sprejem in so ob njihovem prihodu po vseh hišah izobesili zastave. Na mitingu je bilo na sporedu več pevskih in recitacijskih točk govorila pa sta tov. Zorko in Ivan Kurinčič.

Izlet starih kobariških partizanskih borcev je zelo razgibal prebivalstvo matajurskega kota, ki se prav tako kot ostala Primorska pripravljala na zgodovinsko obletnico.

Eden izmed 6 slavolokov v Sežani

Ko sem bil med vojno kot partizan pri našem pesniku Trinku, mi je o svojem ljudstvu dejal, da je to narod, ki ne more in ne bo nikoli umrl.

Med Idrijo, Nadižo in Furlanijo je kos zemlje, katerega sem že prej poznal pod imenom Slovenska Benečija. Več kot toliko o tem ozemlju nisem vedel. Italijanska šola, ki me je vzgajala, pač ni čutila potrebe mi kaj več povedati o tem našem koščku zemlje in ljudi.

Narodno osvobodilna vojna pa me je leta 1944. zanesla prav v ta predel slovenske zemlje. Čudni občutki so me obhajali. Ko sem se blizal Idrije, nekdanji avstrijsko italijanski meji, sem se začel nekoliko temeljiteje zanimati za Slovensko Benečijo, za imena krajev, običaje ljudi, govorico in podobno.

Ustavil sem se v Bajtjih v Brdih. Od tu sem šel z domačinom na hrib nad vasjo, od koder mi je začel razkazovati Benečijo, ki je ležala pred nama. Takoj preko Idrije ce je Podrob, nad tem je Kodrmac, tam Podbonesec, tam zadaj Trbilj pod tem Hlodič, pa Platac, pa Lombaj, Topolovo, Kras, Cupci, Sv. Peter Slovenov itd. itd. Še celo vrsto lepih imen, ki zgovorno pričajo njih pripadnost, kot bi jih usoda sama

NAROD, KI NE MORE UMRETI...

izbrala v dokaz, da je to kos slovenske zemlje.

Benečija je vsa zelo hribovita in vsa pogozdena. V glavnem je poraščena z velikimi kostanjevimi gozdovi, med katerimi so visoko pod vrhovi, kot lastovičja gnezda prislone vasice. Ves čas, ko jih gledaš, imaš občutek, da bodo zdaj zdaj zdrknile v dolino. Okrog vasi so prav tako po veliki strminah manjše zaplate obdelane zemlje, kjer si Benečan pridelava za nekaj tednov koruzne moke in krompirja. Benečan živi zelo zelo skromno. Glavna hrana je koruza, kostanj in sirotka. Kostanj zamenjuje v Furlaniji za koruzno moko, iz katere peče na zelo primitivnem način kar na ognjišču pod plehnato posodo, na katero naloži žerjavico, koruznjak, katerega zamaka s sirotko. Kava, italijanski makaroni, riž in druga običajna hrana so za Benečane le pravljicne jedi. Kljub visoko razviti italijanski industriji ne pozna Benečan ne traktorjev ne drugih obdelovalnih strojev. Še celo plugov je v Benečiji zelo malo. Vsa dela na svojih strmih zaplatah opravlja z lopato in motiko. Vso zemljo,

ki mu jo jesenska in zimska neurja odnesejo v dolino, ves gnoj, vse pridelke znosi Benečan iz njive na svojih plečih.

Čudno se zdi človeku, kako more ta človek ob tako pičli in skromni hrani vzdrževati tako naporno delo, da ves dan prenaša na lastnem hrbtu težke tovore zemlje, gnoja, prireditev na velike daljave in strmine. Benečanski pregovor namreč pravi, da v Benečiji še voda v kozarcu stoji poševno. Benečani sami so pa stvarniku hvaležni, da jim je ustvaril trebuh, ker bi sicer morali še vsebino tega prenašati na hrbtu.

Naporno delo, vsakodnevne skrbi in trda okolica, ki mu je vse prej kot naklonjena, so začrtale Benečanu značaj. V glavnem je redkobeseden, zaprt sam vase. Pravo nasprotje njegovih krivičnih gospodarjev.

Ze ime »Slovenska Benečija« nam pove, da je to del naše, slovenske zemlje. Malokdo je pa prej vedel, da je ta zemlja, kljub temu, da je že 90 let pod italijansko okupacijo v resnici še vedno slovenska, da se uporablja doma in na cesti izključno slovenski jezik, lep slovenski je-

zik s posebnim naglasom in poudarkom na zadnjem zlogu. Kako so ponosni na svoj jezik, je bil najboljši dokaz prav med narodnoosvobodilno borbo, ko jim je bilo dano na razpolago, da si izberejo šolo. Na žalost smo imeli na razpolago le 14 učnih moči. Toda 14 vasi se je odločilo za poučevanje v slovenskem jeziku. S podpisom mirovne pogodbe je ostala Benečija zopet pod Italijo in z Italijo so se vrnile prilike in raznarodovanje. V šolah je materinščina strogo prepovedana, otroci, ki se spozabljajo, so tudi denarno kaznovani. Ne morejo pa pregnati slovensčine izza ognjišč, iz slovenskih vasi iz človeka, kateremu je dala jezik mati, ko ga je vzgajala.

Gostoljubnost Benečanov, način, s katerim so nas sprejemali, skrb za nas, ljubezen, s katero so nas sprejemali, vse to nas je spominjalo na domače kraje, na naše ljudi na Dolenjskem, zibelki upora, Gorenjskem, Primorskem.

Bili so čisto trenutki, ki se dogajajo le, kadar se srečajo bratje po dolgi dobi odsotnosti, ko je že vse zbledelo, razen krvi.

In sestali so se po skoro 90 letih bratje z brati, ki niso mogli umreti kot tujčevi hlapci.
—i

SNEŽNIK KLIČE

Dne 15. avgusta 1953. je radio Ljubljana v jutranji oddaji objavil reportažo o stanju planinskih postojank na Snežniku in njegovi okolici, obenem pa je opisal lepote Snežnika, njegovo bogato floro; vse to pa je povezal z možnostmi obsežnega razvoja turizma in planinstva na Primorskem. V reportaži je grajal Planinsko društvo Ilirske Bistrice (in Plinka) ter omenil, da so bili za obnovo postojank odobrili krediti in da so se odobrili, da se pa ti krediti ne izkoriščajo.

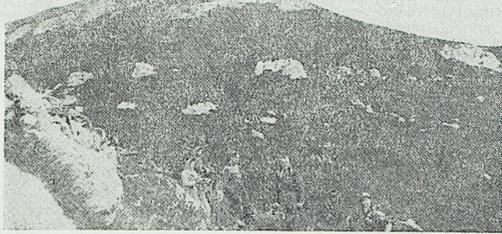
Zakaj na Snežniku burja podira planinske domove

takratnim okrajnim poverjeništvom za prosveto, od katerega so prejeli zagotovilo, da tega dne ne bo v okolici drugih prireditve in da lahko nadaljujejo priprave. Tik pred usodnim dnem pa so razglasili kar pet plesnih zabav, od katerih eno v sami Ilirski Bistrici, druge pa v bližnjih vaseh. Polom otvoritve bi bil popoln, da se ni klicu planincev in njihovega plemenitemu namenu odzvala skupina partizanov iz NOVJ in se podala na Svinščake. Izgubo radi pičle udeležbe so plačali člani odbora sami.

Leta 1952 je bilo v Ilirski Bistrici ustanovljeno »TD Partizan«, ki je na ustanovnem občnem zboru sprejelo sklep, da se pri njem ustanovi tudi planinska sekcija, ki naj bi prevzela Planinsko društvo v svoj sestav. Nejasnosti, ki so temu sledile, so krive za propast Planinskega društva, v katerem je ostalo le 20 veteranov od prejšnjih 160 članov. Ti niso hoteli pristopiti k »TD Partizan« in so se naprej skrbeli za »Cankarjevo kočico« in za urejanje gorskih poti, več pa niso mogli storiti. Skupina pri »TD Partizan« pa ni bila sploh delavna, ker je to društvo skrbelo za druge športne sekcije.

Skupinici 20 planincev, ki so kljubovali vsem težavam, pa je padla morala, ko so jim gozdni delavci izrepali in poškodovali Cankarjevo kočico. Omenjenim moralam klotutam, ki so jih planinci prejeli v okviru tedanjega okraja, so se pridružile še druge. V tihih dolini »Crnem dolu«, obdani od neposnih slikovitih smrek, kjer se zbirajo cele jate sr-

upravnih odbor, je v resnici težka. Lotil pa se je na ta način, da skrbi v prvi vrsti za obnovitev Planinskega doma na Svinščakih, ki bo stal okrog 15 milijonov. Optimizma je mnogo, člani društva pa priključijo skrbi in bojzani za uspeh. V razgovoru z odgovornimi člani

Vrh Snežnika s »Sedla« — na levi je vidna še neobnovljena kočica

odborna človek izve marsikaj. Tako vam vsakdo prepričljivo pove, da nobena večja planinska postojanka ni bila še zgrajena ali obnovljena z lastnimi sredstvi planinskih društev, ampak da je pri vsakem večjem objektu levil del predstavljala pomoč raznih organizacij, podjetij ali pa ljudske oblasti. Na to upajo tudi bistriški planinci, ki imajo še gotov in odobren tehnični načrt, le sredstev še nimajo dovolj, da bi lahko dobili gradbeno dovoljenje, ki jim ga gradbena inspekcija ne more dati, dokler nimajo vseh potrebnih sredstev na kupu.

Planinci priznavajo, da so danes v pogledu planinstva precej drugačnega mnenja tudi organi Mestne občine Ilirske Bistrice in tudi OLO Postojna. Predstavniki občine in OLO so si že dvakrat skupaj s planinci ogledali razvaline stavbe na Svinščakih in ob tej priložnosti tudi obljubili pomoč, ki bo znašala — po najnovejših sporočilih — okoli poldrug milijon. Skoraj vsa podjetja v Ilirski Bistrici so se tudi odzvala in obljubila pomoč v raznih oblikah, kar zopet predstavlja vrednost dva do tri milijone. Vsega tega pa je premalo in planinci se boje, da bo pri tem ostalo ter da bo zamisel izpodletela, posebno zato, ker se niso odzvala podjetja izven občine, niti podjetja izven okraja, katerim je poslalo poziv. To je tem bolj čudno, ker so ravno podjetja iz Ilirske Bistrice doslej rade volje po svojih močeh pomagale organizacijam celo izven LRS, tako da sedaj ne morejo nuditi večje pomoči domačemu Planinskemu društvu. Postojanke na Snežniku, posebno na Svinščakih, bodo lahko služile vsakemu delovnemu človeku iz katerega koli kraja naše države ali iz inozemstva. Mnogi bodo lahko tam prebili svoj letni ali zimski dopust ceneje, kot je to danes v navadi drugod, zato pa bi bilo potrebno, da bi se iniciativa bistriških planincev širokogradno podprla z finančnimi in materialnimi sredstvi.

Borba za obnovitev postojank na področju Snežnika ima še drugi smisel, ki je javnosti manj poznan. Razne kotline pod Snežnikom, posebno Črni dol, imajo odlične naravne pogoje za zgraditve smučarskih skakalnic, s katerimi bi obogatili smučišča na tem področju. Ideja za skakalnico v neposredni bližini Svinščakov je dobra in ni nova, veliko dobro lastnost pa bi imela v tem, da trajna tu sezona zelo dolgo, tudi do maja meseca. O tem dolgi se ne moremo govoriti, vendar, ako ne bo postojank, ne bo tako kmalu niti skakalnice.

Snežnik kliče. Njegova lepota in lega zasluzita, da se mu odzovemo.

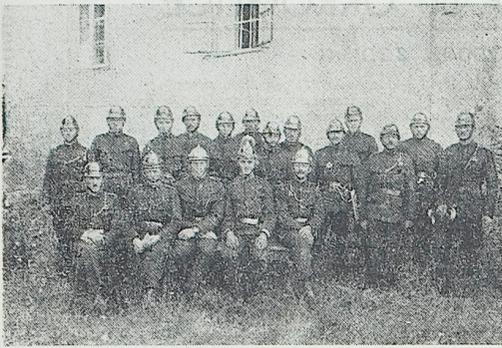
Pred nekaj tedni si lahko nastel na Svinščakih poleg požganega hotela več prevoznih sredstev in nad 500 ljudi. Mnogo od teh se je povzpelo tudi navrh. Podobnih obiskov je mnogo in iz raznih krajev, če bi delovali domovi in kočice. O tem pričajo pisma in dopisnice, ki jih iz raznih krajev pošiljajo Planinskemu društvu v Ilirsko Bistrico organizatorji izletov. Vprašanja so vedno ista: »Ali je možno prenočiti pod Snežnikom?«, »Kako so zveze?« itd. V odboru društva pravijo, da so taka pisma jasna brez komentarja, nerodna pa je naloga odbornika, ki na taka pisma odgovarja.

Ali naj Snežnik še naprej čaka na pomoč? Snežnik kliče in vabi. Fč

Zgodovina dela in razvoja gasilskih društev v sežanskem okraju sega nazaj v preteklo stoletje. Če se danes gasilci tega okraja ne morejo ponašati kot drugi, je to predvsem posledica 25-letnega suženjstva pod fašistično Italijo. Prvo prostovoljno gasilsko društvo na ozemlju sedanjega sežanskega okraja je bilo ustanovljeno v Sežani leta 1894 na pobudo takratnega narodnega poslanca dr. Ribaza, znanega, zavednega in vnetega kulturnega delavca. Leta 1908 je bilo ustanovljeno PGD v Materiji, kasneje v Podgradu in Senožečah.

I. Mačevoški odnos bivših oblastnikov do našega gasilstva.

Pionirsko delo teh društev je bilo trdo. Takratna protiljudska oblast ni skrbelo za kulturni in socialni, še manj pa politični napredek ljudstva, predvsem pa ne slo-

Gasilsko društvo v Materiji leta 1924

IZ ZGODOVINE IN DELA GASILSTVA V SEŽANSKEM OKRAJU

venskega naroda, iz bojzani pred upravičenimi zahtevami tlačnih in izkoriščanih za odpravo narodnostnih in socialnih krivic. Iz istih razlogov niso podpirali gasilskih društev, ki so poleg gasilstva razvijali tudi kulturno življenje preko svojih pevskih zborov, godbenih odsekov itd. Z raznimi prireditvami si je gasilstvo pridobivalo potrebna denarna sredstva za nabavo opreme in

se na ta način gospodarsko krepilo. Tako je PGD Sežana že pred prvo svetovno vojno nabavilo 3 ročne brigalne, gasilski voz za 12 ljudi, rešilni prt, cevi in leste, popolno opremo za 48 gasilcev in 18 paradnih uniform ter še mnogo drugega drobnega gasilskega inventarja. Tudi PGD v Materiji, Podgradu in Senožečah so bila za takratna razmere zadostno opremljena.

Po izbruhu prve svetovne vojne je pretela nevarnost, da bi zaradi obstoja gasilskega društva zapadla, gasilsko orodje in oprema pa uničeni. Da se to ni zgodilo, je bila predvsem zasluga zavesti starejših članov teh društev, ki so kljub vojni vihrni ne samo ohranili vso gasilsko opremo, temveč so tudi kot gasilci nudili nesebično svojo pomoč povsod, kjer je to bilo potrebno.

II. Italija je razpustila naša gasilska društva in zaplenila vso njihovo opremo.

Po končani prvi svetovni vojni je delovanje gasilskih društev oživele s še večjim elanom in navdušenjem, kot da bi hoteli nadomestiti zamujeno, v prepričanju, da jim bo nova italijanska oblast nudila več materialne pa tudi moralne pomoči kot pa oblast prejšnje Avstroogrske monarhije. Bili so že izgledi, da se bo gasilstvo dvignilo visoko na predvojno raven in razširilo delokrog svojega delovanja. Leta 1924 je sežansko PDG z gasilskim nastopom in dobro uspelo kulturno prireditvijo praznovalo 30. obletnico svojega obstoja. Ob tej priložnosti je bil odlikovan z zlato medaljo zaslužni voditelj škričar Mihael iz Sežane, večletni predsednik tega društva, ki ga je za njegove zasluge sprejelo za svojega častnega člana.

Delovanje in razvoj gasilstva, kakor tudi vseh ostalih kulturno-prosvetnih slovenskih organizacij pa ni šlo v račun fašističnim oblastnikom. Začeli so postavljati vse močnejše ovire in so v vsaki besedi programa za prireditve ali pesmi našli kamen spotike in vzrok za zahtevno po spremembi programa ali pa celo za odpoved prireditve in to v trenutku, ko je bilo že vse pripravljeno za nastop. Ko so fašistični zatiralci iz sovražstva do vsega, kar je bilo naprednega ter je spominjalo na slovenski narod in kulturo, uničili vsa kulturno-prosvetna društva, so se še člani teh društev, da bi nadaljevali svoje izobraževalno delo, zadetki pod okrilje gasilskih društev, kjer so še obstajali tozadevni kulturno-prosvetni odseki.

Toda tudi ta rešitev je trajala le kratek čas. Samozvani predstavniki 2000-letne kulture so hoteli za vsako ceno uničiti vsako sled kulturnega in družbenega življenja našega naroda. V letu 1936 so zadali našemu gasilstvu, vsaj tako so mislili, zadnji udarec s tem, da so razpustili gasilska društva in vse njihove odseke ter brez možnosti prirobe prepovedali vsako nadaljnje delovanje. Z odločbo o razpustu gasilskih društev je bilo zaplenjeno tudi celotno orodje, oprema in inventar z blagajno vred, v vrednosti 350.000.— takratnih italijanskih lir.

III. Po osvoboditvi je ljudska oblast omogočila nagel razvoj gasilstva

V materiji in Senožečah sta bili prostovoljni gasilski društvi obnovljeni že leta 1946., v Sežani, Lokvi in Dutovljah pa kmalu po priključitvi k FLRJ in sicer leta 1948. PGD v Podgradu je bilo obnovljeno leta 1951. Za koordinacijo med posamez-

Slišal me je, me spoznal in s konci prstov napravil kretajo, ki sem jo obrnil kot bozanje.

Ta hip je kapetan Mathey, ki je vodil upravljanje črpalk, stopil do podnožja leste in z ukazovalnim glasom dejal:

»Gaslec Dumont, ukazujem vam, da pridete dol!«

Dumont pa nazaj:

»Kapetan, dolžnost mi ukazuje naj ostanem!«

»Nikogar več ni tam gorile!«

»Na koncu hodnika leži nek moški!«

»Nemogoče!«

»Sam sem ga videl!«

»Še enkrat, pridite dol! Ogenj se širi!«

»Zato pa moram tem bolj politeti!«

Komaj da je spregovoril te besede, komaj da mi je utihnil njegov glas, že je planil skozi vse odprte plamenice in ostreje se je s silnim trzajem sedel. Prostor med stiri stenami je bil le še en sam siveb plamenov.

Noben krik se ni oglasil iz množice pred to hišo, ki je postala grob. Slišal sem le zatlego murmurjanja, nekakšno ječanje, ki sta ga vzbudila presenečenje in sočutje...

Vojkova brigada v Idriji

KULTURNO-ZGODOVINSKI SPOMENIKI NA TOLMINSKEM

Tolminska ima poleg izrednih naravnih lepot tudi veliko kulturno-zgodovinskih spomenikov, ki tujeju vzbujajo radovednost in zanimanje. Skoda je, da o tem vse premalo vemo. Mislim, da bi bilo prav, če bi se na okraju poznali odgovorni ljudje in zbrali skupaj vse zgodovinske zanimivosti Tolminske in jih skušali dati na razpolago v majhni propagandni brošuri ali knjigi. Za danes bi rad omenil le nekaj izmed takih kulturno-zgodovinskih zanimivosti.

Most na Soči, ki je na stikalšču treh dolin in glavno prometno središče Kobarške in Idrijske doline, je bil naseljen že od davnih časov. Na »Mirišču« so našli veliko predzgodovinskih grobov. Tu je bila že za časa Rimljanov pomembna vojaška postojanka. Pri Kozarščah so se danes vidni sledovi nekdanje rimske ceste. Najstarejši kraji na Tolminkem so Volče, Sentviška gora in Bovec. V bližini Boveca so še razvaline stare cerkvice, o kateri piše zgodovinar Simon Rutar, da je bila zgrajena v devetem stoletju.

Zanimiv kulturno-zgodovinski spomenik je cerkev Sv. Danijela pri Volčah. Ta je bila prvotno lesena, v XI. stoletju pa so jo zgradili.

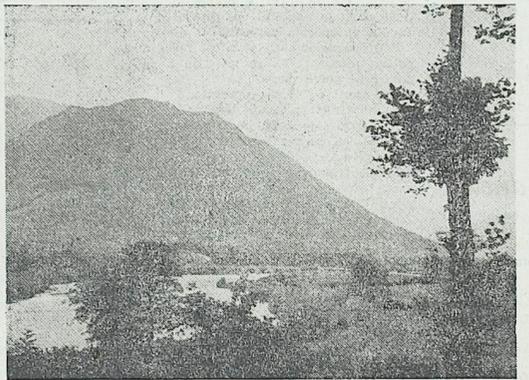
Sredi Volč je vzidano nad studen-

okrašen zlati oltar iz XVII. stoletja. Poznogotska cerkvice Marije v Polju pri Bovecu ima prav tako veliko privlačnost v freskah iz XVI. stoletja.

V bovski soteski »Klužca« vzidana plošča z letnico 1613 nam pove, da je takratno leseno trdnjavo dal obnoviti bovski glavar Jurij F. Gerca. Za časa Napoleonovih vojn so bile tu hude borbe med Avstrijo in protidiračnimi Francozi.

Na Krmu, na Mrzlem vrhu, na Rombarju in drugod so v prejšnji svetovni vojni Italijani dve leti in pol besno naskakovali avstrijske postojanke. Danes pričajo zapušteni strelski jarki o klanju in moriji tuja ca na naši zemlji. Številna pokopališča vzdolž Soške doline od Loga pod Mangartom do Mosta na Soči spominjajo turista na brezuspešne žrtve in požrsoe lakomnost nikoli stih rimskih imperialistov. Ti sedijo danes, kot so sedeli takrat — na varnem v Rimu — ljudstvo pa so pošiljali v klanjavo.

Se bolj krvavo pozorišče je bila Tolminska v narodnoosvobodilni borbi. Planina Golobar, Foni, Stol, Mija, Krm, Baška grapa, Cerkljanec in Vojsko ter drugi kraji bodo ostali še poznam rodovom v živem spominu. Nikoli ne bomo pozabili imen kot so Vogalec, Gačnik, Mrzla

Slikovita Tolminska — tu se Soča že umiri, kakor bi premišljevala o nekdanjih dneh

cem poznogotsko znamenje, okrašen z reliefi. Letnica, ki je oklepana na stebri — 1588 — pomeni že prvo prenovitev tega znamenja. Izhajajo iz leta 1470.

Pri Tolminu se dviga sredi doline storiščni Kozlov roh, ki je znan iz tolminskih uporov v XVII. in XVIII. stoletju. Tu so gospodovali kruti tolminski grofje in zatirali podložne kmete.

Za umetnostnega zgodovinarja je zelo privlačen kraj cerkvice v Suzidu pri Kobaridu iz leta 1500. Ima bogato kamnoseško okrašen prezbiterij. Zanimive so tudi freske v poznogotski cerkvi v Svinu. Nastala je v XVI. stoletju in ima bogato

rupa, bolnica »Francje partizanske tiskarne« Slovencev in datum 27. januar 1944, ko je po izdajstvu padlo 47 najhujših sinov Primorske. Ni ga obiskovalca tudi iz inozemstva, ki bi na obisku teh krajev ne ostal in se zavzet vprašal: Saj to ni bila resnica? In vendar so bili slovenski in jugoslovanski partizani zmogni prenesti napade velikanskega jekleno-mečaničnega vojnega stroja nacifasističnih armad — in pri tem zmagati. Spominu padlih junakov naj se pokloni vsak, ki pride in obišče te kraje. Daji so vse, ne samo za svobodo svojega, temveč tudi za svobodo drugih narodov! — an.

avtomobilov in za bodočo gradnjo gasilskega doma. Medtem ko ni PGD Materija izkoristila kredita, si je PDG Sežana preuredila lep gasilski avto iz starega avtomobila, ki mu ga je podaril OLO Sežana. PGD Senožeče pa si je v tem času samo obnovilo in popravilo že propadajočo ročno prevozno brigalno ter drugo opremo.

V letu 1952 je Okrajna gasilska zveza nabavila iz sredstev pronačuna OLO novo motorno brigalno s pripadajočim inventarjem v vrednosti 511.000.— din ter predplačala 200.000 din za nabavo avtomobila za PGD Materija. Nabava tega je povzročala precej težav, ker ni bilo mogoče dobiti za to primernega vozila. Vendar je zadeva s pomočjo GZS končno rešena in je PGD Materija dobilo let avto, ki je za njegov obnovo eden izmed najpomembnejših. K temu je veliko pripomogel tudi tov. Skočir Stane, načelnik oddelka za notranje zadeve OLO, kateremu gre za to in sploh za vso njegovo podporo gasilstvu vse priznanje in zahvala. (Nadaljevanje prihodnjic)

GEORGES POURCEL:

ZADNJI UČENEK

Gospo Zofiji Martelovi, ki ji je bilo čez sedemdeset let, so z vršnega mesta sporočili, da ima pravico zaprositi za pokojnino. To je bila le odlična soznacija za besedo breca. To ravnanje se ji je zdelo krivično in povzročilo ji je mnogo bridosti. Upala je, da bo lahko služila do osmedesetih let. Kaj bo zdaj z njenimi učenkami? V kakšne roke bodo prišle? Če bi ji bili vsaj dovolili, da bi bila šla z njimi do najvišjega razreda. Večina njenih učenk se je borila v slovnici s prisilov. Bilo je toliko vzrokov — in kako težkih — toda na najvišjem učenem mestu jih niso upostevali. Gospa ravnateljica je urej odšla.

Zavetje je našla v hišici, ki si jo je bila ur-dila, predvidevajoč, da bo nekoč udarila ta težka ura. Privadila se je zelo, zelo težko. Bilo ji je, kakor bi bila izgubila draga otroka. V svoje novo stanovanje je prišla z praznim smreč in z nezaposlenimi rokami. Seveda je bil tu še njen mož, ki ga je bila zelo pred pol stoletjem nekako iz raztresenosti. Bil je v afriški kolonialni vojski imeniten podčastnik, toda danes je bil le še iztrošen, belolas starec. Upokojen je bil pred mnogimi leti. Doba, v kateri je preživljal pokoj, pa iz njega ni napravila preveč zabavnega družabnika. Sicer se njegova žena zanj ni nikdar zanimala, in tako je živela zmerno pozabljen in brezkoristen v senci gospe ravnateljice.

Ko se je ravnateljica zjutraj oblekla, je vzela kosarico in šla nakupovat. Vse trgovke, pri katerih je kupovala, so bile njene nekdanje učence, zato se z njimi rada razgovorjala. In pri tem jih je karala, toda ne zaradi visokih cen, temveč zaradi slabega znanja slovnice. Po končanem nakupu je hitela k šoli zato, da ne bi zamudila odhoda učenek. Male učence so svoje gospe ravnateljico vsakokrat takoj obkolile.

»Torej kakater izmed vas ni imela danes v nareku nobene napake?« je vprašala.

Zal, se je izkazalo, da jih je bilo zelo malo. Tem bolj, tem bolj! Teh napak je bila celo vesela. O, v kakšnih časih živimo! In kaj je prav za prav delala njihova ravnateljica?

»Toda dekleta, pri izpiti boste padle!« se je rekla, potem pa se je vračala domov z lahkim smreč.

Mračno popoldne se je vlekle v neskončnost. Njen prostor je bil le pri šolskih vratih, sicer se je izprehajal po svojem majhnem stanovanju kot zver v kletki.

»Zofija,« ji je rekla nekega večera njen stari mož, poglej skozi okno! Danes je krasen sončni zahod, skoraj kakor v Afriki!«

Gospa ravnateljica se za sončni zahod ni nikdar zanimala. Na nebesnem oboku, ki je spadal v zemljepis, so doležali štiri strani sveta. Neodložno je pristopila k oknu in se oprla nanj za lahtni. Bil je reven sončni zahod, zastrt z dimom tovarniških dimnikov in poln vseh mogočih izparevanj. Toda za stareca je bil tudi to afriški zahod.

»Poglej, Zofija, to tam dol, to je Atlas... tam dalje je neizmerna pušava z ozdami, kjer so izvirni in nad njimi palme. Ali čutiš ta vonj? To so pomarančni gaji pri Bli-dahu... Ah, če bi to bila videla! Njegov glas se je tresel od žalosti. Za njegovimi priprtimi vekami je oživljal sen mladosti.

»Glejmo, glejmo,« je rekla učiteljica presenečena, une izražajo se tako slabo. Morda bi znal napisati nalogo: »Kaj vidim skozi okno?« Ti fantiček, nekoliko sem te zamenjajala.

Pravzaprav ga je zamenjajala pol stoletja. Toda ni se jezil. »Fantiček je torej sedel in kral. Skozi okno je videl mnogo, videl je svoje vroče in krásne spomine, celo pravljico, vse, česar se zdaj ne bo mogel dotikati, kar je izgubilo na bekar.

Učiteljica si je nataknila naočnice in začela popravljati nologo svojega učenca. Na koncu je pripisala z rdečim svinčnikom pripombo: »Učenec ima dar pred-tave. Kaže, da se bo v prihodnosti razvil. Zal, je njegov pravpis slab.«

»Toda to se bo izpremenilo,« se je odločila. »Od danesnjega večera naprej bo delal! Prvi narek boš pisal zjutraj, druga ga za večer.«

Njene očeri so se iskriče, kakor bi se bile pomladile. Trak, o katerem je mislila, da se je pretregal, je bil zopet zvest. Našla je svoj pot. Ni se bilo vse izgubljeno, zakaj ostal ji je učenec, njen zadnji učenec. Sicer pa je bil učenec zelo priden, svoj učiteljico je gledal z otroškimi očmi. Zdal je tudi zanj udarila ura, na katero je čakal petdeset let.

Napredoval je presenetljivo: v nekaj dneh je prodirl v tajnosti delničnik, niti zložene besede mu niso več delale težave. Dobro mu je dela najmanjša pohvala. Kadar je bil doma sam, je s solzami ponosa v očeh prebiral, kar je napisala učiteljica: »Kaže, da se bo v prihodnosti razvil!« Zvečer, ko je igral v kavarni s svojimi stari prijatelji, karte, se je ponášal s svojimi uspehi: »Otroci, danes sem napravil le tri napake... in to v težkem nareku iz Chateaubrianda. Vi tega ne razumete.« Glasno je govoril in pomorno napejal prsi, kot bi bil v uniformi.

Zal, se je učiteljica, ko je čakala v dežju na svoje učence, prehladila. Morala je leči in kmalu je bilo videti, da se bliža smrt. Njen konec je bil tih in zelo lep. Ko je opazila, da njen stari možček ob postelji bolestno ihti, je izpregovorila. Njen glas se je nekoliko tresel od žalosti in krivične osode: »Moj ubogi fantiček, nekoliko prezgodaj odhajam. Prav v trenutku, ko bi bil napisal narek brez napake.«

Veliki uspehi turneje igralske skupine IX. korpusa

OD KOPRA DO OKROGLICE

popotni zapiski

Priljubljena igralska skupina IX. korpusa, ki je med NOB tolikokrat razveseljevala s svojimi nastopi utrjene borbe na položajih in ljudstvo v zaledju, je sklenila od 16. avgusta do 6. septembra pripraviti vrsto letelih mitingov in celovečernih nastopov po vseh večjih vaseh. Skupina, ki je štela 24 članov, je znova naštudiral partizanske pesmi, skeče, šaljive točke, recitacije itd., ki so jih imeli pred desetimi leti na programu.

Po nadvse uspelem mitingu, ki so ga imeli v Idriji 17. avg., je odšla skupina v Crni vrh. Sprejem, ki so jim ga pripravili tamkajšni prebivalci, je bil naravnost veličasten. Na vseh hišah so bile zastave, obsuli so jih s cvetjem, dvorano zadruženega doma pa je napolnilo do zadnjega kotečka okrog 300 ljudi.

Na Coku niso imeli nameravane ga mitinga, ker ljudje o tem niso bili obveščeni, zato so odšli kulturniki naprej na Predmejo, kjer jih je sprejelo 350 domačinov pred nekdanjim hotelom, ki so ga Nemci med borbo požgali. Zdaj stoji na istem mestu zadružni dom. V očeh poslušalcev so se pri marsikateri pesmi zalesketale solze.

Na novi postaji na Vojskem so bili domačini nastropni od pričakovanja. Okrog 250 ljudi je sledilo programu v največji tišini, vsako točko pa so nagradili z dolgotrajnim ploskanjem. Kar niso jih hoteli pustiti naprej. Toda na sporedu je bil nastop v Gornji Tribuši, kjer so jih prav tako pričakovali številni znanci in prijatelji. Nekdanji aktivist jim je zaupno povedal, da je privabila skupina na svojo prirediteljev doslej največ hvaležnih poslušalcev.

Skupina je prespala na slami in senu po partizansko, tovarišice pa so se odpočile na mehkih posteljah. V sredo 19. avg. so se odpeljali preko Kobilice in Cepovana v Trnovo. Tu jih je pričakovala nabito polna dvorana. Reporterji ljubljanskega radia so tokrat uspeli posneti na magnetofonski trak vse njihov program. Toda treba je bilo iti naprej na Lokve. V hotelu, ki nosi ime IX. korpusa, ni bilo stiskanju rok ne konca ne kraja. Partizanske mamiče, ki so si v težkih dneh od ust pritrgovali koščke kruha ali neslan krompir, so jih prisrčno pozdravile. »Kmalu spet pridite«, so jim klicale v slovo.

500 Cepovancem bo ostal miting igralske skupine še dolgo v spominu. Rajanje se je potegnilo globoko v noč. Iz Cepovana je šla pot v Lovke, kjer jih je prebivalstvo pričakalo z godbo in zastavami. Na lepo okrašenem odru jim je pionirka izročila šopek cvetja. Program je bil za navdušene poslušalce prekratek, čeprav so mu partizanski umetniki neprestano dodajali novih pesmi.

Iz Idrije ob Bači, kjer je bil le kratek leteli miting z udeležbo 100 prebivalcev, je bilo treba iti naprej v Most na Soči. Dvorana je bila polna, še celo na oknih so viseli najbolj navdušeni poslušalci. Nad 500 domačinov, bilo je tudi 30 Angležev letoviščarjev. To je bil eden najbolj uspešnih mitingov. Spet je bil program mnogo prekratek. Angleškimi letoviščarjem je skupina pripravila presenečenje. Napovedovalec Ivan je napovedal staro angleško vojaško posem, ki so jo med borbo

prepevali na mitingih. Tudi pri Angležih so si pridobili mnogo prijateljev, ki so jim ob odhodu dolgo mahali v pozdrav.

V Tolminu je bil obisk rekorden — približno 900 ljudi. Tolmin je sprejel skupino po partizansko. Tudi člani skupine so zatrjevali, da so se počutili v tem najbolj zapadnem delu naše domovine kot doma.

Tudi Solkanci so nadvse prisrčno medse sprejeli partizanske umetnike. Dvorana je bila že pol ure pred začetkom mitinga nabito polna in mnogi so si zaman prizadevali, da bi si priborili prostorček v njej. Zopet isti prizori kot doslej: nenehne ovacije in spontane zahteve, da morajo še in še ponoviti posamezne točke. Toda po tej predstavi je prišla do izraza utrujenost nastopajočih. Štirinajst dni neprestanega potovanja in številni mitingi, katerih so morali dodajati nove in nove točke, so jih tako utrudili, da so nujno morali spremeniti program in si privoščiti tri dni potrebnega počitka.

Zaključne predstave na Okroglici mi bodo vedno ostale v spominu. Morda bi poklicna igralska skupina dosegla glede kvalitete neprimerno večji uspeh, toda dvomim, da bi znala katerakoli ustvariti tako prisrčen stik s poslušalci in požeti toliko ovacij. Nešteti primorskim mamiciam so stopile solze v oči, ko je Irma zapela pesem Materi padlega partizana in stari borci so žejno vsrkavali vsak ton pesmi. Jutri gremo v napad, ki je nekoč tolikokrat odmevala ob tabornih ognjih v primorskih gozdovih.

Zaključna točka njihovih sporedov je bila Pohod partizanske ko-

lone. Igralci so se pomešali med množico in Joco je ponovil besede, ki so se v letih borbe tolikokrat prenašale od čela kolone do zadnjega borca: »Ali je veza?« Naj mu odgovorimo v imenu vseh, ki so v teh dneh prisluhli partizanski pesmi na mitingih njegove skupine: »Veza je!« In to je trdna, nerazdružljiva veza, ki se ni po desetih letih prav nič omajala. Primorsko ljudstvo jo je izpovedovalo na vsakem koraku v povojnih letih izgradnje in ji dalo svoj največji pečat na Okroglici.

L. O.

MINUTA

(Resnična zgodba zadržnikov v Bertokih)

Zaman sta se mučila, motor ni prijel, okvare pa ni bilo mogoče odkriti. Čeprav je traktorist trdil, da je v injektorjih nafta, se je mehanik hotel prepričati:

»V redu! Poskusiva še enkrat.«

»Živio! Končno je prijel!«

Štiraktorni motor je začel delovati. Najprej počasi, nato pa vedno bolj pospešeno.

»Umiri vendar to želvo, saj me bo še ughušila, je dejal mehanik. Traktorist je znižal vzvod, želva pa je še močnejše regljala. Regulator je odpovedal. Udarci batov so postajali vse močnejši. Ves traktor je bil razgret, izpušna cev pa razbeljena, kot žebliček v plamenih. Dušič dim je napolnil ves prostor, da sta ga morala zapustiti...

Poln rezervoar nafte je bil na razpolago motorju. Ta se ne ustavi, dokler ne požre vsega.

Kaj storiti? Zadostuje minuta, da se motor razleti in vname traktor...

Nad garažo je senik, poleg garaže vinska klet, na levi občinsko skladišče piva...

Mladi traktorist je planil skozi vrata nazaj v garažo in izginil v dimu. Takoj za njim še mehanik. Zadržnikov, ki jih je šum priklical, je zastal dih. Iz primerne daljave so strmeli v zakajen prostor, iz katerega so se slišali zamolkli udarci, pomešani z glušičim ropotanjem motorja. Se trenutek traktorist in mehanik sta planila iz dima:

»Razbila sva cevi za dovajanje nafte motorju«, sta vsa zasopla komaj izdavalila iz ust, »v motorju je še nekaj nafte. Čakajmo, kaj bo.«

Zgarani in od sonca ožgani obrazi so nepremično gledali svoje imetje. Seže čez čas je ropot začel ponehavati in končno popolnoma prenehal. Oddahnilo so se. Zaskrbljenost je izginila z obrazov, oči so se znova zasvetile. »Dobro je«. Skupno so odšli v vinsko klet na kozarec.

Na zdravje, srečo in nadaljnji uspeh!

Zvest Apolonio

ANCKA HOČEVAR:

V ujetih dneh

Pri svetem Roku zdaj pomlad dehti, ves hribček se je skrtil med cvetje, v počem vetru strelov jek drhti. Ste vi — med vejami onkraj poseke?

O, puško rada bi v dlani sklenila — svinčeno misel! Ogenj kakor vino otajal bi vso bledčino, kaj je v gorjupju grenkem otrpnila.

S telesa trudnega jetniško haljo, ki se, pijavka, vame je vsesala, bi strgala in peptala — naj nosi jo vihar v neznanu daljo!

Pri svetem Roku zdaj pomlad dehti, jaz pa na mrzlih palicah visim razpeta, sama, stisnjenih pesti in brez solza v ujete sive dni strmim.

Italija, 1942.

Pevski zbor „Simon Gregorčič“ v Marseillu 1945

Še pred italijansko-nemško okupacijo Jugoslavije so tisoče Slovencev odvedli v tako imenovane »Bataglioni specialni« (kazenske bataljone). Po vsej Italiji in otokih so bili raztreseni Slovenci, ki so takratni Italiji vzbujali sumnjo »nezanesljivih državljanov«. Tako se je znašlo na Sardiniji okoli 5000 Slovencev, ki so kot povsod začeli z or-

ganiziranjem pevskega zbora. Nastal je tako 22-članski moški pevski zbor, ki ga je vodil tovariš Alojz Pavlin iz Kromberga, učenec danes že pokojnega skladatelja Vinka Vodopivca.

Po kapitulaciji Italije je Sardinijo zasedla ameriška vojska. Ze po nekaj mesecih so vse Slovence premestili na Korziko, kjer so morali Slovenci prav tako garati za Američane kot prej za Nemce na Sardiniji. Pevski zbor je aktivno deloval ves čas bivanja na Korziki. Kmalu pa so Slovence premestili v Marseille v Francijo. Tu je pevski zbor kmalu narasel na 60 pevcev. Najtežje vprašanje za pevski zbor je bilo pomanjkanje izvornih domačih pesmi. V Franciji pa smo tudi te dobili s pomočjo jugoslovanskega komiteja. Tedaj je pevski zbor začel res napredovati. Naštudiral je nad 40 partizanskih pesmi. Zbor je nastopal za slovenske in ameriške čete, na radiu, po raznih taboriščih, v gledališčih in večjih krajih Francije, tako v Lionu, Grenoblu, Marseillu in drugod. Nastopal je tudi po štiri in večkrat na teden. Vsega je priredil nad 300 nastopov.

Po vrnitvi v domovino je zbor nastopil tudi v Postojni.

Od takrat pa vse do danes o tem zboru ni bilo več glasu.

ALBIN OGRIN

Ljudsko gledališče iz Koprja je pred proslavo na Okroglici odšlo na gostovanje po Primorski, kjer je v petih krajih uprizorilo igro partizanskega pesnika in pisatelja Mateja Bora: »Težka ura«.

Člani koprškega teatra smo se odpravili prejšnji tork popoldne na turnejo po Primorski. Naložili smo svoje stvari na »Karolinco« in se odpeljali preko Rižane proti Herpeljam, kjer smo imeli zvečer svoj prvi nastop izven koprškega okraja. S krajevnimi faktorji smo se dogovorili, da bodo pred našo igro nastopili domačini s svojim pevskim zborom. Herpeljčani so nas ob prihodu zelo lepo sprejeli. Takoj, čim se je dvignil zastor, je bil vzpostavljen med odrom in publiko tiši kontakt, ki si ga želi vsak igralec. Gledalci so s pozornostjo sledili tako našim recitacijam, kakor tudi igri sami. Po predstavi smo skupno z domačini posedli okoli mize in v prijetnem pogovoru so nam minevale ure. Povabili so nas, da jih še kdaj obiščemo. Z veseljem smo jim to obljubili.

Naslednji dan smo nastopili v Ilirski Bistrici. Kot je bil obisk v Herpeljah nadvse pričakovanje velik, pa v Ilirski Bistrici ni bilo tako. To se je tudi občutilo med igralci in tudi med maloštevilno publiko. Kaj je vzrok tako slabi udeležbi, to

zadnjega kotečka napolnilo prostrano dvorano, je z zanimanjem sledilo našemu sporedu.

Naša pot pa nas je vodila naprej proti Okroglici in naslednja postaja so bile Dutovlje. Dvorana, v kateri smo nastopili, je bila do zadnjega kotečka napolnjena. Zbralo se je staro in mlado, ki je z zadovoljstvom sledilo programu. Najprej je domači pevski zbor zapel nekaj pesmi, sledil je govor, nakar so člani koprškega gledališča recitirali pesmi partizanskih pesnikov, odigrali smo Borovo »Težko uro« in za zaključek je zopet zapel pevski zbor.

Še enkrat smo morali zaigrati in to pot pred občinstvom v Novi Gorici. Da bi prišli v Novo Gorico v čim bolj prazničnem razpoloženju, smo v soboto popoldne okrasili naš avtobus z zelenjem, z rožami in s parolami. Hoteli smo, da pridemo na Okroglico v tistem veseljem in svečanem razpoloženju, ki se spodobi za tako velik praznik.

Povsod, kjer smo se vozili od Koprja pa do Okroglice, povsod so bile vse hiše v zelenju in zastavah, ob cestah pa so stali slavoloki, ki so pozdravljali udeležence velikega partizanskega tabora. Vsa Primorska se je odela v svečano obleko. V nedeljo popoldne je celotni kolektiv našega gledališča prisostvoval svečanostim na Okroglici, v

Invalidski pevski zbor nastopa na Okroglici

je bilo vprašanje, ki smo si ga zastavili in na katerega si nismo mogli sami odgovoriti.

Iz Bistrice nas je povedla pot v Divačo. V veliki dvorani novozgrajenega Zadržnega doma smo imeli res lep večer. Zopet, prav tako kot v Herpeljah, je tudi tu nastopil domači pevski zbor in zapel nekaj pesmi. Pred našim izvajanjem nas je pozdravila mladinka, nam želela dobrodoščilo, nas povabila, da jih zopet obiščemo in nam poklonila šopek cvetja. Ljudstvo, ki je do

pozni popoldanski urah pa smo se napatili med stotisočglavo množico zopet domov proti Koprju.

Petdnevno gostovanje po Primorski nam bo ostalo dolgo časa v najlepšem spominu, radi gostoljubja in prisrčnosti, s katero so nas pozdravili povsod, kjerkoli smo bili. Skleni li smo, da bomo še in še obiskali te kraje, v katerih smo gostovali, pa tudi druge primorske vasi, v katere nas pot ni zanesla zaradi pomanjkanja časa.

Igor Pelan

Pesmi Mirze Safija

Slovenski knjižni zavod je kot 63. zvezek svoje Male knjižnice izdal knjižico »Pesmi Mirze Safija«, ki vsebuje 71 pesmi (nekatero v V. oddelku so le modri reki). Izbor je prevel pesnik Matej Bor, »Spretno besedok« pa mu je napisal B(ožidar) B(oriko). Iz nje izvemo najpotrebnejše o pesniku in nastanku poezij, da jih lahko pravilno bremo in tolmačimo.

Avtor teh pesmi je nemški pesnik Fridrich von Bodenstedt (1819—1892). Dolgo vrsto let je bival na Vzhodu (Armeniji, Zakavkazju, Malii Aziji). Tu je najbrž v resnici spoznal nekega mirzo (učnega človeka), ki mu je svoje pesmi pokazal. Nemec jih je po svoje prepisal, nekatere pa sam spisal.

Za naš evropski okus so te pesmi nekaj posebnega, nam malce tuje. Povračajo se isti ali vsaj zelo podobni elementi, ki jih poznamo že iz prevodov kitajske poezije. Veliko vzporednic bi lahko postavili med Safijem in kitajskim pesnikom Li-tai-po. Zenske, ljubezen, ki je elementarna, ključ k uživanju, opozorila, da se nam bliža smrt in naj zato izrabimo sleherni trenutek, da se naučimo vsega, kar nam svet

nudi. Včasih se pritihotapi cinični odnos do življenja. Tudi tu ima vino svojo veliko vlogo. Modrost, ki jo razpija po pesnih, je pravadna, vendar vedno sveža.

Navedel bi nekaj primerov te modrosti:

Čuj, kaj pravi ljudski rek:
kdor resnico ljubi, naj
vaje vzame že v rokē,
kdor resnico tuhta, naj
že v stremena dá noge,
kdor resnico zine, naj
krila ima, ne pa rokē.
Jaz pa: kdor to laže, naj
s palico ga počaste.

ali: Le-ta, ki z grobo rad rokō
nad lepim se spozabi,
naj ve — le diamant lahko
drug diamant obrabi.
In še: Kdor hoče prav ljudi in svet
umeti,
mora globoko v svojo dušo zreti.
Kdor hoče sebe samega spoznati,
ta v sebi samem več ne sme ostati.

Taka in podobna mesta najdemo raztresena po celi knjigi. Čeprav nam bo knjiga do neke mere ostala tuja, vendar smo lahko prepričani, da bomo z branjem teh pesmi veliko pridobili.

mb.

Pevski zbor »Simon Gregorčič« v Marseillu (Francija)

ATOMSKI TOP

Komisija za atomsko energijo je objavila, da so atomski top že izdelali in ga z uspehom preizkusili, da go ta top že začeli serijsko izdelovati in tudi že vaditi »atomske topničarje«, ki jih bodo uporabili pri novih topovih.

Strokovnjaki so začeli proučevati možnost »kombinacij« atomske bombe in topa že od trenutka eksplozije atomske bombe, ki je uničila Hirošimo. Vendar se je takrat zdelo, da tega sna ne bo mogoče uresničiti: obseg atomske bombe, izredna odpornost, ki bi jo moral imeti, zamotan prižigalnik, če naj bi prenesel pospešitev, ki so 4.000 krat večje kot pri navadnim topniškem izstrelku, neizmerne dimenzije topa, priprave za njegov prevoz, vse to je bilo vzrok, da niso verjeli v možnosti uresničitve.

Toda v zatišju nekega svetišča jedrne znanosti, kjer so istočasno vročično preučevali napravo »atomske bombe za taktično uporabo«, katere manjši obseg bi omogočal prenos z lovskimi bombniki in z letali letalonosilk, so študirali nekaj mesecev v veliki tajnosti probleme združenja značilnosti atomske bombe z značilnostmi topniškega izstrelka.

Nato se je pridružila mornarica, ki se je s svojimi izkušnjami v konstrukciji topov velikega kalibra ponudila, da bo izdelala prvi atomski top in prvi atomski izstrelak. Prvi poskus z izdelanim topom, ki so ga napravili z istrelkom brez atomskega naboja, je pa bila polomija. Vzrok so pa takoj ugotovili in odstranili. Po nadaljnjih zadovoljivih uspešnih poskusih so odredili serijsko izdelavo novega orožja.

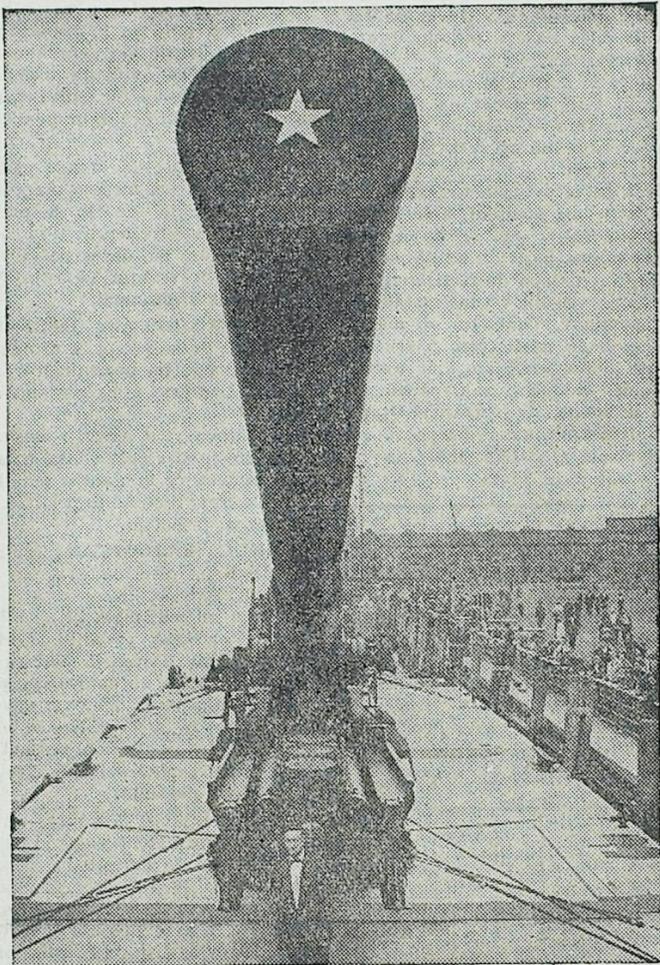
Pripomniti moramo, da s tem topom ne nameravajo nadomestiti tako imenovanega »divizijskega topništva«, to je topov kalibra 105 in 155 milimetrov, temveč nelzerno povečati moč ognja »armadnega topništva«. S tega vidika je atomski top neposreden potomec »Debele Bertek« »Dolgega Tomaka«, »Carja topova« in vseh drugih ogromnih topov, ki so jih napravili Nemci med drugo svetovno vojno.

Atomski top bo zlasti dobro služil pri obrambnih operacijah proti napadajočim kopnim silam, ki se morajo v času napada koncentrirati, s čimer se pa same izpostavljajo napadu. Atomski top poleg tega z razli-

ko od letalskih atomskih bomb lahko stopi v akcijo o vsakem vremenu, ponoči in podnevi.

Novi top je zelo okreten; prevažajo ga na podstavku med dvema traktorjema — na vsakem koncu eden — in se lahko premika po cesti s hitrostjo 55 km na uro. Top tehta okoli 75 ton in tako lahko vozi čez mostove, ki jih pionirski oddelki že zdaj gradijo, da omogočijo

prevoz težkega divizijskega materiala. Top se lahko premika po nevarnem terenu, prevažajo ga lahko tudi z izkrcevalnimi čolni, določenimi za anfibijske operacije. Topovo točnost streljanja lahko primerjamo s točnostjo navadnega topništva, na nekem strelišču napravljene poskusi so pa pokazali, da je njegovo streljanje štirikrat natančneje na velike razdalje.

»ATOMSKI TOP« — Letos so razstavljali ta 85 ton težki »atomski top«, ki lahko strelja do približno 30 km daleč z atomskimi ali običajnimi naboji

ZANIMIVOSTI iz znanosti in tehnike

INDIJSKI PREPARAT PROTI KOMARJEM

Raziskovalni laboratorij države Kašmir je preiskal preparat proti komarjem, ki ga pridobivajo iz pietrovega izvlečka in ugotovil njegovo veliko učinkovitost. Kašmirski kmetovalci bodo zdaj razširili nasade te rastline, da bodo lahko dobavljali večje količine izvlečka tovarnam držav vzhodne Azije.

NOV NACIN RAZSVETLJAVE: SVETLECI STROP

Na zborovanju društva svetlobnih tehnikov so opisali nov način razsvetljave, ki obstaja v tem, da se strop ali tudi stene z običajno metodo brizganja pobarva z loščilom, kateremu so primešani kovinski kristali. Nov način ravsvetljuje zaenkrat sicer samo še razne dele letal, pa se bo nova metoda gotovo tudi uveljavila v medicini; v reklamah in v domači dekorativni razsvetljavi.

ALARMANTNE VESTI O NEVARNOSTI KOBILIC

Center za boj proti kobilicam je dobil v najnovejšem času poročila o nevarnosti napadov kobiličnih rojev, ki zavzemajo alarmanten obseg. Tako poročajo zlasti o zelo razširjenih zarodnih koblicah iz Abesinije, južno-zahodne Arabije, Sudana, Indije in Pakistana. Kljub vsem ukrepom je pričakovati, da bodo posamezni roji v prihodnjih mesecih napadli razne države. V dveh do treh mesecih je pričakovati napad kobilic na kmetijska področja Somalije, Kenije in raznih vzhodnoafriških ozemelj, še pred pomladjo napad na rodovitne dele severne Afrike, dežel srednjega Vzhoda in zlasti Arabije. Potreba obširne in odločne akcije v mednarodnem obsegu je zdaj večja in nujnejša kot kdaj koli prej. Vse kontrolne akcije pa ovirajo še vedno na nekaterih področjih nasprotovanje domačih rodov proti kontrolnim ukrepom.

ZMANJSANJE UMRLJIVOSTI ZA OTROSKO PARALIZO

Iz nedavno objavljenega poročila mednarodnega sveta za raziskave

v medicini, je razvidno, da svet upa na zmanjšanje umrljivosti za otroško paralizo. Temu naj bi pripomogla »železna pljuča« nove konstrukcije. Z izboljšanimi terapevtskimi aparatov ter — v določenih primerih — s pravčasno traheotomijo in drenažo bronhijev in želodca po metodi, ki so jo uporabljali na Danskem ob lanskoletnem izbruhu epidemije otroške paralize, lahko upamo na znatno zmanjšanje primerov pri obolenju za to kruto boleznijo.

PRVI »COMET II« NA LETALSKI RAZSTAVI V FARNBOROUGHU

Na letalski razstavi Društva letalskih konstruktorjev v Farnboroughu, ki je od 7. do 13. septembra, je razstavljen med drugim tudi prvi produkcijski model »Cometa II«. To letalo je nedavno opravilo uspešno prvi poskusni polet. V zraku je bilo 62 minut. Letala tega tipa bodo že v začetku prihodnjega leta letala na južnoameriških progah družbe »BOAC«. Poleg te letalske družbe so »Cometa II« naročile še naslednje letalske družbe: »Air France«, »British Commonwealth Pacific Air Lines«, »Japan Air Lines«, »Linea Aero Postal Venezuelan« in »Pan Air Do Brazil«.

LETALO ZA RAZISKAVE S KRILI, KATERIH UPOGNJENOST JE MOGOČE POLJUBNO NARAVNATI

Britansko letalo za raziskave s puščicastimi krili, katerih upognjenost je mogoče naravnati, leta sedaj, ko je že v drugi razvojni stopnji, s krili upognjenimi v kotu 60°; v tretji razvojni stopnji pa bodo krila upognjena v kotu 69°.

Uspehe, ki jih bodo dosegli pri poskusih z omenjenim letalom, bodo dali na razpolago vsej letalski industriji. To letalo bo prvič razstavljen javnosti na prihodnji letalski razstavi Društva letalskih konstruktorjev v Farnboroughu.

O delovanju gospodarske komisije za Brkine in Slovensko Istro

Dr. Fran Jurišević-Brundo

Ko govorimo o herojskem podvigu primorskega ljudstva v času narodnoosvobodilne borbe in o neizmernih žrtvah, ki jih je naš narod doprinesel v boju proti nadmočnemu in dobro oboroženemu sovražniku, ne smemo pozabiti na gospodarske razmere, v katerih se je ta borba vršila, in koliko žrtev je primorski kmet doprinesel v materialnem pogledu.

Mislim predvsem poudariti materialno pomoč, ki jo je nudilo ljudstvo Brkinov, Čičarije in Slovenske Istre narodnoosvobodilnemu gibanju. Kar velja za to področje, velja v več ali manj enaki meri za vso Primorsko.

Znano je, v kakšnih ekonomskih razmerah je živel kmet na tem področju za časa Italije. V potu svojega obraza je preživljal družino; kmetija sama ni zadostovala za vzdrževanje ljudstva, ki živi v teh krajih. Kmet (to posebno velja za Čičarijo in nekatere predele Slovenske Istre) je iskal zaposlitve v Trstu, po gozdovih in drugod, da je z izrednimi dohodki zakrožil zaslužek, ki mu ga je dajala kmetija in le na ta način je lahko vztrajal na svoji zemlji. Ni potrebno niti omenjati gospodarske politike italijanskega imperializma, ki je prisilila del primorskega življa, da je moral zapustiti domovino in si poiskati kruha v tujih, prekomorskih deželah.

Vojna je to stanje še poslabšala. Postranskih zaslužkov je bilo iz dneva v dan manj. Ukinili so trgovino s Trstom. Namesto da bi dohodki prihajali v vas, je ostala ta osamljena in kmet se je moral zanesti le na svoje lastne sile.

Ko danes v normaliziranih razmerah pregledujemo položaj, se lahko vprašamo, na kak način je moglo to ljudstvo skozi dolga leta preživljati sebe in zraven tega doprinesiti toliko žrtev, da niso bili njegovi sinovi-borci lačni in da so lahko vzdržali nečloveške napore, ki jih je od njih zahtevala borba. Nikdar ne bo mogoče dojeti, kako in od kod je prihajala živina za zakol, kruh, maščobe, krompir, sir, cigarete, jerbasi in košare, polni najrazličnejših jestevin in drobnih stvarc, ki so redno dohajali iz vasi v gozdove.

Ob vsaki veliki slovesnosti so se primorske matere, žene in sestre spomnile svojcev. Kakor mravlje so znašale na določeno mesto ali v določeno hišo moko, mast, sladkor in

drugo, kjer so nato pekle prepečenec, ki je osrečil lačnega borca in oživel ranjenega partizana. Težko je bilo v tistih časih priti do tobaka, ali marsikateri starejši kadilec si je iz ust odtrgal cigareto, da je ta prišla v usta potrebnejšega sina ali brata.

Še slabše in nekoliko težje pa je bilo z obleko in obutvijo. Tudi v tem pogledu je ljudstvo veliko žrtvovalo, da niso borci ostali nepreskrbljeni v zimskem času. Doma so že kako potrpeli, ali tisti, ki so morali živeti na prostem, v snegu, dežju in viharju in zraven tega še v večni nevarnosti za življenje, so morali imeti, v kolikor je bilo mogoče, najpotrebnejše.

To je tista svetla stran narodnoosvobodilne borbe, ki jo ne bomo nikdar dovolj ocenili in poudarjali. Tesna povezava zaledja s fronto v enotno monolitno silo, ki je ni mogla uničiti nobena še tako brutalna sila.

Skupno z oboroženo silo smo gradili ljudsko oblast. V začetku so za to skrbeli odbori OF, nato na osvobojenem in polosvobojenem ozemlju NOO. V slednjem preobremenjenosti NOO, ki so bili v glavnem zaposleni s političnim delom in so se morali zraven tega baviti še z najrazličnejšimi vprašanji socialne, gospodarske, kulturne in druge narave, je razvoj privedel do tega, da smo morali postaviti za posamezne sektorje dela posebne komisije. Tako so nastale tudi gospodarske komisije (G.K.).

Z okrožnico 32-43, meseca julija 1943 je IOOF Slov. naroda objavil ustanovitev Osrednje Gospodarske komisije in sporočil političnim predstavništvom, naj povsod ustanovijo Gospodarske komisije, ter pozval politični kader, da pri tem delu intenzivno pomaga.

Z okrožnico št. 34-43, od 18. VI. 1943 je IOOF podal vsem okrožnim odborom in političnim delavcem OF direktive, kako naj izvajajo splošno gospodarsko kampanjo. V okrožnici poudarja nagli politični razvoj in vprašanje o zagotovitvi življenjskih potrebščin za vojsko in civilno prebivalstvo. »Pričeti moramo«, poudarja okrožnica, »na vsem slovenskem ozemlju z močno kampanjo, ki naj ima namen, ohraniti pridelke letošnje žetve naši vojski in našemu slovenskemu človeku, preprečiti okupatorju uničevanje naše narodnega bogastva in onemogočiti sovražniku, da bi se kakorkoli okoristili z našimi pridelki ali našim naravnim bogastvom«. Okrožnica nadalje omenja nujnost graditve bunkerjev za skrivanje pridelkov, navodila za zbiranje oblek, perila, in obutve. »Velik odstotek borcev«, omenja okrožnica, »je kratkoma loz razčapan. Dolžnost vsakega zavrednega Slovenca je, da pomaga«.

Dejansko so se v tem smislu gospodarske propagande vršili mitingi, sestanki in predavanja, katerih namen je bil,

ljudi učiti, kako naj rešijo pridelke, da ne pridejo v okupatorjeve roke. Pričeli so z bojkotom vsega, kar je šlo sovražniku ljudstva v prid. Da se prepreči sovražnikova kontrola nad žetvijo, so določili, da se, če ne gre drugače, tudi uničijo mlatilnice (primer v Brezovici). Kmetje so žito doma na skrivaj omlatili in za pridelok so vedeli le sami. Zabranili smo izvoz hrane, drvi in ostalega materiala v Trst in Reko.

Okrožje Brkini — Slovenska Istra je bilo precej obširno, saj je obsegalo sledeče rajone: Križišče (tajnica rajona Soča — Tul Marija iz Hernelj), Materija (Peter — Mahne Josip iz Tatri), Barka (Sokol — Pišot Rado iz Seča pri Ajdovščini), Podgrad (Kačar — Pirih Franc iz Hrušice pri Podgradu), Prem (Lilljana — Micka Kirm iz Celij), Bistrice (Cvetko), Podgora (Radivoj — Prosen Josip iz Vrčice pri Ilirski Bistrici). Ta seznam je razviden iz dopisa Okrožnega odbora OF za Brkine in Slov. Istro z dne 7. XII. 1943. gospodarskemu referentu za Brkine in Slov. Istro tov. Brundu. Podpisan za OO OF Jadran (Zidar Josip iz Topolovca — II. Bistrice).

Meseca oktobra leta 1943 je bil sestav Okrož. Gosp. komisije za Brkine in Slo. Istro sledeči: Referent Brundo (dr. Fran Jurišević iz Golca), pomočnik Jelen (dr. Danilo Kuštrin iz Slivja), Miloš — Pečar Ivan iz Prešnice za Prešnico, Klanec, Beko, Petrinje in Ocizlo. Triglav-Cvetko Cergonja iz Hernelj za Tublje, Hernelje in Kozino. Izak — Mihačič Anton iz Nasirca za Nasirc, Krvavi potok, Mihelc, Drago in Vrpolje. Igor — Dobrila Vinko iz Kozine za Kačice in Dane. Aleksander — Benulič Josip iz Velikih loč za Kovčice in Brezovo brdo. Topol — Skočaj Alojz iz Velikih loč za Hotično, Mrše in Orehek. Jablan — Nedo Ivan iz Povžan in Josip Zajčev iz Povžan za Materijo, Povžane, Rožice, Tublje, Brezovica in Slope. Jurče-Pepi Dujmovič iz Ostrovca za Ostrovco, Kozjane, Artviže in Gradišico. Vsi poznajo junaško smrt Jurčeta, ki je srdito napadel Nemca, ko mu je ta hotel odgnati živino in zažgati hišo, ker so v njej našli dva partizana. Juraš — Jakulin Ivan iz Markovščine za Markovščino, Skadanščico in Golac. Na sestankih G.K. je zastopal II. Bistrice znani aktivist Nace — Vide Oprešnik. Sodelovali so tudi sledeči tovariši: Javor — Segulin Anton iz Markovščine, Nanos — Mahne Ivan iz Slivja, Zarja — Segulin Josip iz Hotične, Vrbo — Koojančič Ivan iz Vel. Loč, Rudi — Klun Miha iz Varej, Luka — Cetin Ivan iz Mrš.

Dne 9. II. 1944. so aretirali in odvedli v Nemčijo tovariši: Brunda, Jelena, Jurša in še nekatere. Za načelnika G.K. za Brkine so imenovali tov. Branka — Antona Dolgana iz Topolovca. Za rajon Ostrožno brdo je odgovarjal Jovo — Medved Franc, za Jablanico Radivoj — Prosen Josip, za Hernelje-Kozino Triglav — Cergonja Cvetko, za Podgrad Ka-

Jožek je rešil partizane

Bilo je leta 1944. Nenadoma je bila vas polna Nemcev. Ljudje so bili prestrašeni, saj je bil tak nenadni sovražnikov prihod hujši kot kuga v starih časih. Mrkih obrazov so hodili zeleni po ulicah, ljudje pa so se umikali v svojo hiše, zaklepali vrata in zagrinjali okna. Nemci so držali puške v rokah in se ozirali naokoli. Iz tega so vaščani sklepali, da Nemci nekaj sumijo. V vasi so namreč bili komaj pred pol ure partizani.

Oče malega Jožka je bil obveščevalec te partizanske skupine, a je bil stalno doma, ker je skrbel za hrano. Zavedal se je, da so partizani v nevarnosti in da jih mora na vsak način obvestiti, sicer jih lahko Švabi zahrbtno napadejo in pobijejo. A kako?

Vzel je sekuro in šel proti gozdu. Komaj pa je prišel iz vasi, so ga že ustavile nemške straže. Vsak izhod iz vasi je bil prepovedan. Straže pa so ostale kakih dvajset metrov druga od druge, tako je bil tudi skrivni izhod nemogoč.

Zaskrbljen se je kmet vrnil domov in hodil gor in dol po sobi. Jožek je opazoval očeta in vedel, da je oče tako nemiren samo, kadar ga tarejo hude težave. Zato je vprašal:

»Kaj pa je, očka?«
»Ah, ti ne razumeš, sineček, je kratko odgovoril oče.

»Oče, pa bi ti mogoče kaj pomagali! Saj vem, da te skrbi Vladko. Vladko je bil namreč edini partizan, ki ga je Jožek poznal po imenu. Kot blisk je šinila očetu v glavo rešilna misel.

»Jožek, res mi lahko pomagaš! Dobro poslušaj, kar ti povem: ženi na pašo kozi, a ne proti gozdu. Ko boš dovolj daleč iz vasi, pusti kozi in teči — pa res hitro teči — po ovinku v gozd, v sosedovo barako, kjer boš našel, tu je s pridruženim glasom nadaljeval, partizane. Samo to jim reci: »Bežite, Nemci gredo!«

Partizani sicer niso zbežali, ampak so Švabe primerno sprejeli, z mitraljezi in s puškami.

Jožek je dobil v zahvalo partizansko pesmarico. Danes pa je Jožek že velik in večkrat o tem pripoveduje.
Branko Rot

V BOLNICI

Stara sem bila komaj šest let, pa sem že morala v bolnico. Imela sem piko na srcu in zato me je vedno bolelo.

Prehladila sem se v mrzli vodi, potem mi je prihajalo slabo in nisem mogla jesti. Ata me je peljal k zdravniku, ki je rekel, da moram takoj v bolnico.

V bolnico me je pospremila mama. Sprejele so me bolnišnice sestre in me peljale v sobo, ki je bila majhna in zelo lepa. Spraševale so me, odkod sem doma, in rada sem jim odgovarjala, ker so bile zelo prijazne. Po večerji so prišli k me-

ni tudi drugi otroci in pogovarjali smo se, kdaj bomo šli domov. Tisti večer nisem dolgo zaspala.

Minili so meseci in prišel je tudi dan, ko sem šla domov. Ko je prišla pome mama, sem jo objela in poljubila. Doma so me komaj čakali. Ata in sestrice so me radostno objele, ko sem prišla.

Zdaj sem zdrava, čuvam zdravje, ubogam mamo in hodim redno v šolo.

Napisala PURKAT ZANI,
uč. II. razr. s Sv. Trojice
pri Rakeku

DRAGI STRIC MIHA!

To pismo Ti pišem iz Trsta, a v mislih sem se vedno v slovenskih planinah, kjer sem preživela del svojih počitnic v veseli družbi tržaških pionirjev. V veseljem se spominjam vseh lepih uric, ki sem jih tam preživela; posebno pa so se mi vtisnili v spomin celodnevni izleti, kjer smo obiskali: Crno prst, Bogatin, Komarčo, Komno, Triglavsko jezero, Vintgar, slap Savice, Bohinjško jezero in Bled. Na Bogatino in Crni prsti sem nabrala šopek planinskega cvetja. Ta mi bo tu v Trstu vedno obujal prelepe spomine na naše slovenske gore. Ko sem bila na vrhu Crne prsti, sem v mislih poletela tudi k Tebi, dragi stric Miha, in Ti poslala po zraku lep pozdravček. V spomin na mene in na Crno prst pa sem Ti nabrala pet najlepših očnic in Ti jih poklonila v spomin. In še nekaj... Napisala sem Ti, kako je bilo, ko smo šle na izlet na Bled in v druge slovenske vasi. Le prisluhni!

Iz sladkega sna me je nenadoma prebudil glas piščalke in glasno govorjenje po hodniku. Se vsa omotična od sna sem pristopila k oknu in se razgledala po okolici. Vse je bilo še zavito v jutranjo meglo, le tu pa tam se je svetlikalo jasno nebo. Medtem ko smo se odpravljali, se je megla že dvignila proti gorskim velikanom in se izgubljala v daljavi. Nebo je bilo sedaj jasno in lepo vreme se nam je obetalo.

Prožnih korakov smo se odpravili na kolodvor. Kmalu je prisopil vlak, s katerim smo se odpeljali na Bled. Že z vlaka smo opazili

Blejsko jezero, v katerem so se zrcalili vrhovi bližnjih gor. Ta krasota nas je omamljala; posebno še potem, ko smo se začeli s čolni voziti po lepi jezerski gladini. Privlačevala nas je z vedno večjo močjo. S čolni smo se pripeljali do otoka in od tam opazovali pod nami Blejsko jezero, nad nami Blejski grad in okolico. Ko smo si ogledali vse posebnosti tega turističnega kraja, smo se z avtobusom odpeljali v Begunje. Tu smo, prežeti od žalostnih spominov za okupatorja, obiskali grobove deset tisoč junakov in partizanov, ki so darovali svoja življenja za svobodo slovenskega naroda. Iz Begunj smo prispeli v Vrbo, kjer smo obiskali rojstno hišo enega največjih sinov slovenske domovine, hišo našega pesnika Franceta Prešerna.

Bilo je že pozno, ko smo zapustili Vrbo in vstopili zopet na avtobus. Odpeljali smo se dalje, a v mislih smo še vedno bili pri cerkvi sv. Marka in v Vrbi.

Mrak se je polagoma spuščal na zemljo. Ze vsi utrujeni, a še vedno razigrane volje, smo se, pojoč slovenske pesmi, poslovili od Blejskega jezera. Vsi ti lepo doživeti izleti se nam bodo vtisnili v vane mladostnih spominov. Tudi tam ob morju se nam bodo misli često povračale v našo domovino, »tam, kjer je zemlja naša zakipela, zahrepenela, v nebo je hotela...« (Zupančič Oton) O, domovina, kako si lepa!...
Napisala ONDINA MAJČEN
iz Trsta

Križanka

Samo vodoravno: 1) dolžinska mera, 2) reka v Sloveniji, 3) nič ne sliši, 4) velika vodna ptica, 5) reka v Sloveniji, 6) moško ime.

Navpični vrsti primerek začetnika slovenske književnosti.

Uganke je testavila

KRAJNC VANDA
iz Brestnice ob Savi

1					
2					
3					
4					
5					
6					

REŠITEV KRIZANKE IZ PREDZANJE STEVILKE

Vodoravno: 1) Amerika, 7) Rina, 8. at, 9) ila, 10) tke, 11) jo, 12) slok, 13) star, 14) otok, 16) opal, 17) do, 18) sen, 19) tir, 20) E. K. (Edward Kardelj), 21) Trst, 22) Marinko.

Navpično: 1) arija, 2) milo, 3) ena, 4) Ra, 5) kakor, 6) tlak, 122 stol, 13) stan, 14) opeka, 15) porto, 16) osem, 17) disk, 19) trn, 21) ti.

Posta strica Mike

Najprej pride seveda na vrsto OGRIN NADA iz Sv. ANTONA, kateri sem že v prejšnji številki obljubil odgovor. Toda najprej pogledjmo, kaj je Nada napisala:

Piše ti tvoja stara znanca, čeprav se zdaj že dolgo nisem oglasila. Pa nikar ne misli, da sem pozabila na naš pionirski kotic! Vselej sem ga brala in reševala uganke. Pohvaliti se ti moram, čeprav mjele pozno, da sem končala četrti razred z odličnim uspehom in da bom letos hodila v prvi razred gimnazije. Počitnice sem preživela zelo lepo.

Res se mi zdi, da je tole pisemce prišlo vsaj dva meseca prepozno, toda glavno je, da je le prišlo. Hvala ti za zvesto, čeprav tiho sodelovanje, upam pa, da se boš v tem šolskem letu večkrat oglasila. Veliko uspeha v gimnaziji!

Iz POSTOJNE piše HERFART BRANKA, da se več časa ni oglasila, ker je bila na počitnicah v Avstriji. Zahvaljuje se za poslano darilo.

No, gotovo si v Avstriji obiskala sorodnike in si videla velika mesta. Lepo bi bilo, če bi nam o tem kaj napisala. Praviljico, ki jo pošiljaš, pa v kratkem priobčim.

MAKUC FRANCISKA iz SV. TROJICE pa piše med drugim tole:

Oprosti mi moj mošk in ne misli, da sem na tebe pozabila. Pridno sem prebirala Slovenski Jadran in opazovala, kako ti dopisujejo pionirji in kako so za tebe vsi navdušeni. To mi je bilo v veliko veselje. Bliza se čas pouka; obljubljam ti, da se bom pridno učila in tudi tebe ne bom pozabila.

Veseli me, ljuba Francka, da se boš pridno učila, polagam pa ti tudi na sree, da ne pozabiš na staro strico in Kopru. Prepričan sem, da se boš večkrat oglasila, saj smo s pionirji iz Sv. Trojice kar največji in najboljši prijatelji ter si prav pogosto pišemo.

Iz BRESTANICE je pisala naša stara znanca KRAJNC VANDA. Takole pravi:

Presenetila me je tvoja pošiljka. Spoštujem te, ker si mož-beseda. Zelo sem se razveselila in knjige takoj prečitala. Kmalu se bo začela sola, kljub temu pa bom vedno našla čas tudi za najino dopisovanje.

Veseli me, draga Vanda, da se mi tudi v novem šolskem letu ne boš izneverila. Tista tvoja pripomba, da držim besedbo pa mi je zelo dobro delo. Obraz se mi je nabral v gube (bolj kot je že sicer), tako samozadovoljno sem se zahajljaj! Hvala za poklon! Tudi jaz pa mo-

ram priznati, da imam zelo malo tako pridnih dopisnikov kot si ti in zato si nagrade zaslužila. Tvoje uganke in povest objavim; lepo je, da si jo ilustrirala.

Za poslano darilo se tudi zahvaljuje naša zvesta sodelavka BECAJ JOZICA in BEGUNJ pri Cajnarjih. Poslala je tudi novo zgodbičo in risbo, ki jo bo prav v kratkem videla natisnjeno. V novem šolskem letu, ljuba Jozica, pa ti stric Miha želi obilo uspeha, pa tudi nanj ne pozabi.

slal med drugimi tudi STEGEL

Pravilno rešitev skritih rek je BORIS iz ZALOGA pri Postojni. Dopisnica je sicer prišla malo prepozno za predzadnjo številko, ko je bil naš kotic. Zato pričakujem, da se bo naš Boris kmalu spet oglasil, to pot nekoliko bolj pravočasno!

Za prejšnje darilo se tudi zahvaljuje LAH ANTON iz Sv. TROJICE in pravi, da je knjigo prebral, zavil in spravil za spomin.

Tako je prav, ljubi Tone, na knjige moramo skrbno paziti, saj so naš velik zaklad. Kako bo kaj letos v šoli? Upam, da se prav kmalu spet oglašiš. Tvoj spis kmalu objavim, prav tako risbo.

Iz Podbrda mi je poslala lepo razglednico s prisrčnimi pozdravi naša Tržačanka ONDINA MAJČEN.

Ljuba Ondina, lepo je, od tebe, da nikoli ne pozabiš starega strica, ki se kuha v koprski vročini. Upam, da je tebi v naših lepih planinah mnogo bolje. Kakor vidim, tvojih še ni konec in na uho ti povem, da ti zavidam, čeprav sem prepričan, da si jih zaslužila. Upam, da boš še utegnila priti tudi v Koper. Zelim ti, da še prav dobro izkoristiš proste dni!

Gotovo se vam je že čudno zdelo, da sem do zdaj imenoval le enega pionirja iz Sv. TROJICE. Prav ste imeli, od tam piše vedno več naših koticarjev. Prišlo je tudi pismo naše stare znanke KOROSEC ELKE, ki pravi takole:

Tvoje darilo sem prejela in se ti zanaj najlepše zahvaljujem. Kmalu bo treba zopet prijeti knjige v roke in se pridno učiti, če hočemo pokazati ob koncu šolskega leta uspehe. Pa saj smo se odpočili in naučili svežega zraka: nekateri doma, drugi v kolonijah.

Res je, ljuba Elka, počitnic je konec, čeprav vročine še ni. Prepričan sem, da boš tudi v tem šolskem letu ostala naša zvesta dopisničarka. Tvojo risbo sem prejel in jo ob priliki objavim.

čar — Pihor Franc, za Celje Ciril — Kirm Alojz, za Bistrico pa Vide Oprešnik.

Slovenska Istra je bila še do februarja 1944 v sestavu okrožja Brkini — Slov. Istra. Novembra 1943 je bila ustanovljena podokrožna G.K. Z dopisom z dne 30. XI. 1943. je zahteval tov. Gruđen nadaljnja navodila o delu.

23. in 24. decembra 1943 se je vršila na Vojskem pokrajinska gospodarska konferenca, ki so se je udeležili predstavniki 9 okrožij. Prišlo je do zelo važnih ugotovitev in izmenjave misli in izkušenj med posameznimi okrožnimi gospodarskimi referenti. Tako je n. pr. nastalo vprašanje izmenjave živeža in ostalega blaga med posameznimi okrožji. Okrožje Brkini — Slov. Istra je sklenilo, da bo prišlo dne 2. I. 1944 v dotik z gospodarsko komisijo za Goriško v Mirnu in da se bo razpravljalo o možnosti nabave koruze iz Furlanije in prevoza soli iz Istre na Goriško. Do sestanka ni prišlo (červavno so prišli v Miren zastopniki Brkinov, in sicer Brundo, rajonski referent iz Materije in zastopnik Istre Marko (Kocjančič Vincenc iz Bertokov).

Po sestanku na Vojskem se je G.K. Brkini — Slov. Istra večkrat sestala in prenašala je na teren vsa navodila in zaključke pokrajinske konference. Znano je, da je po razorožitvi italijanske motorizirane divizije med Gradiščem in Markovščino ostalo na področju ogromno materiala italijanske vojske. G.K. je imela nalogo, da ves material, posebno orožje in municijo, spravi na določena mesta. Ta prevoz so izvršili pod najtežjimi pogoji. Večkrat so kmečki vozovi, polni vojnega materiala, odhajali mimo nemških garnizij v hribe.

Gospodarska komisija je bila vedno v zvezi z Osrednjo gospodarsko komisijo in NOS.

Omeniti moram, da je pri NOS bilo več referatov, med temi tudi referat za gospodarstvo in referat za poljedelstvo. Izhajali so številni odloki gospodarske narave o davkih, o prehrani vojske in civilnega prebivalstva. Prehrana vojske se je vršila organizirano preko gospodarskih komisij, ki so bile povezane z intendantni čet, brigad in divizij. Izšli so zelo važni

odloki o živinoreji; (zabrana klanja telic, uredbe o popisu živine, itd). Neizprosno boj proti okupatorju je zahteval v okupiranih krajih tudi neizprosno bajkot. NOS je odklonil vse, kar je nadil okupator pod firmo »pomoč Slovincem«. Odklanjal je tudi preskrbo, ker so je pod to firmo večkrat vršila špijonaža in prpropaganda. Organizirali smo našo »aprovizacijo«, uvedli cenike vseh važnih prehranbenih artiklov, semna, drv, itd. Organizirali smo delavske čete na prostovoljni podlagi za pomoč vdomov padlih in tistim družinam, ki so imele svoje v narodnoosvobodilni vojski.

Dne 15. in 16. aprila 1944 se je sestala II. pokrajinska gospodarska konferenca, ki je sprejela zelo važne sklepe gospodarske narave in izvedla reorganizacijo gospodarskih komisij. Tako je določila, da mora biti gospodarsko delo sektor političnega dela. Poudarila je nujnost tesnega sodelovanja NOO in Gospodarskih komisij. Te so prišle pod kontrolo NOO. NOO pa so morali dajati gospodarskim komisijam navodila za pravilno reševanje gospodarskih vprašanj. Dalje, da so morale obstojati Gospodarske komisije prav povsod. Delo okrožne gospodarske komisije je razdelila po sektorjih. Novi sektor Okrožne gospodarske komisije je bil sledeči: načelnik, referent za zunanje nabave, referent za aprovizacijo, referent za preskrbo vojske, referent za poljedelstvo, referent za domačo produkcijo, referent za finance, referent za živinorejo in referent za delovne skupine.

Iste referate so imele okrajne (rajonske) G.K., odpadel je le referat za zunanje nabave, kajti ta je bila v načelnikovi skrbi. Pri vaških gospodarskih komisijah se je delo seveda v večjem ali manjšem obsegu združevalo.

Pri Gospodarski komisiji je na ta način postalo obsežno delo, ki je zahtevalo sposobno administrativno silo.

Dne 1. VI. 1944. je zasedala medokrožna gospodarska konferenca. Vabljenja so bila okrožja Pivka, Kras, Vipava, Slovenska Istra (od tedaj dela Slovenska Istra samostojno) in Brkini. Konferenci so prisostvovali zastopniki Pivke, Vipave in Brkinov. Seji je prisostvoval in jo vodil za OK KPS Bran-

ko. Tu so potrdili cene živini in poljedelskim pridelkom. Dogovarjali so se o zamenjavi in odkupu vina, živine in živeža med posameznimi okrožji. Dne 25. VII. 1944 se je vršila pokrajinska medokrožna gospodarska konferenca, na kateri so pojasnili in dopolnili že izdane okrožnice o reorganizaciji in delovanju med NOV in POJ ter gospodarskimi komisijami. Pri Pok. G.K. so ustanovili poseben odsek, ki bi skrbel za organizirano nabavo vsega oblačilnega blaga, tehniškega in sanitetnega materiala. Od začetka delovanja G.K. smo bili povezani z Trstom, od koder smo nabavljali preko »kanalov« sanitetni in tiskarniški material. Ker je ta nabava bila precej težka in vsem okrožnim G.K. ni bilo mogoče nabavljati tovrstnega materiala, je bilo nujno, da se je ves dotok stekal v eno ali več določenih central, od koder so delili blago edincam.

Meseca avgusta 1944 se je izvršila reorganizacija okrožij Slovenskega Primorja. POOF je zajel 5 okrožij, in sicer: Trst, zahodnoprimorsko, severnoprimorsko, srednjeprimorsko in južnoprimorsko okrožje. Južnoprimorsko okrožje je vključevalo bivša okrožja Pivke, Brkinov in Slovenske Istre. V tem obdobju so se vršile volitve v NOO, sledile so jim volitve v P.N.O.O. Delokrog Gosp. okrožnih komisij se je povečal in priprave za prevzem oblasti celotnega Slovenskega Primorja po osvoboditvi so bile v dokončnem stanju.

Prišel je končno v Slovensko Primorje mesec maj 1945 in z njim je naša gospodarska organizacija stopila v novo fazo svobodnega razvoja. Tudi po osvoboditvi je bilo delo gospodarskih oddelkov in odseka težko, ali razvojna borbeno pot gospodarskih komisij in njih delo je veliko doprineslo, da je prevzem oblasti na Primorskem in obnova naših porušenih domov in zasenarjenega kmetijstva našla že začetne poti, po katerih so stopali prvi pionirji naše nove socialistične gospodarske stvarnosti, razni v večini slučajev pozabljeni, aktivisti-gospodarski referenti po brkinskih, čičkih in istrskih vasičah.

Težave žene pri iskanju službenjene pravice v naši zakonodaji

Cepprav so naši zakoni izenačili ženo in njeno delo z delom moškega, se v praksi zaradi zastarelega mišljenja nekaterih ljudi v tovarnah in ustanovah cenijo ženo delo popolnoma drugače. Žensko delovno silo smatrajo kot nerentabilno, žene so prve na vrsti, kadar je govora o odpustih. Če pa sprejemajo novo delovno silo so zopet prvi na vrsti moški.

Naj navedemo nekaj primerov: Statistika nam kaže, da je polovica vseh nezaposlenih žena hranilcev svojih družin. Večina njih ima otroke, vendar je samo 20 odstotkov materialno preskrbljenih, to je prejema polovico svoje nekdanje plače, medtem ko druge nimajo niti teh dohodkov.

Podatki o zaposlitvi govorijo še drugače. Iz letnih je razvidno, da so podjetja v zadnjih mesecih zaposlila na delovnih mestih, ki ženi odgovarjajo, v veliki večini moške.

V podjetjih smatrajo ženo kot nerentabilno in zaradi tega nihče ne misli resno na njeno strokovno usposabljanje. Na kmetijskih posestvih so žene večinoma nekvalificirana delovna sila, čeprav so pokazale v nekaterih strokah (oplenjevanje rastlin, krizanje vrst, selekcija semen, gojenje zelenjave in perutnine) veliko več vestnosti in potrpljenja pa tudi več uspeha pri delu kot moški.

Dalje vidimo, da podjetja zelo redko sprejemajo v uk vajence. Tako je ženski mladini zelo težko najti priložnost, da bi se izučila kake obrti.

Tudi žene z najvišjo strokovno kvalifikacijo, zaradi zastalega gledanja poedincev na ženo sploh, pogosto pridejo v težave. Na pr. žene agronomi velike težje dobijo službo kot njihovi moški tovariši in njihov položaj včasih celo otežujejo organi državne administracije.

O vseh teh in podobnih pojavih bo razpravljala IV. kongres AFŽ Jugoslavije, ki bo končal septembra. Kongres bo povedal svoje mnenje in poskušal najti način, da dobijo žene učinkovitejšo in močnejšo oporo. Prav tako bo kongres razpravljala o nekaterih uredbah in zakonih, ki so v zvezi z življenjem žene.

Glavni odbori posameznih republik bodo iznesli pred kongres predloge o spremembi nekaterih členov zakona (zakon o dediščini, krivični zakonik in zakon o socialnem zavarovanju). Ti predlogi se slotikajo nekaterih perečih vprašanj, ki so do

zdaj otežkočala življenje ženi, ker jih zakon ni reševal v potankostih.

Posebno so važne spremembe, ki jih bodo predlagali v zakonu o socialnem zavarovanju. Govorili bomo samo o najvažnejših. Predložili bodo spremembo tistega člena zakona, ki govori o pravici žene na družinsko pokojnino, če je na dan moševe smrti starejša od 45 let ali če je trajno ali popolnoma nesposobna za delo. Predlog je, da ima žena pravico na pokojnino, če je starejša kot 30 let ali če ima več kot tri otroke. Podlaga temu predlogu je mnenje, da ima žena, ki je bila do svojega tridesetega leta le gospodinja, še možnost, da se usposobi za kak poklic; medtem pa je to zelo težko, če ne celo nemogoče, za ženo, ki se je več kot dvajset let ukvarjala le z gospodinjstvi.

Važna je še ena sprememba istega zakona. Po dosedanjem členu ima zavarovana žena kot moški pravico na invalidsko pokojnino po 32 letih delovnega staža. Toda po nekem drugem členu zakona ima žena pravico na pokojnino po 30 letih službe, moški pa po 35. Tako vidimo, da se ženi s pravico na invalidsko pokojnino zviša delovno razmerje za dve leti, moškemu pa zniža za tri leta. Zato komisija predlaga, da bi bil delovni staž za invalidsko pokojnino z ozirom na ženo življenje znižan na 28 let.

Zakon o dediščini predlaga nekatere spremembe v pravici dedovanja zakonskih tovarišev in nezakonskih otrok, medtem ko v krivičnem zakoniku predlagajo dopolnitve, ki bi služile za utrditev zakonske zveze.

Zakaj je ušel z doma?

Zgodilo se je nenadoma. Nihče v hiši ni niti slutil, da deček nekaj snuje. Šolo je sicer končal z zadostno oceno, da mu razreda ni bilo treba ponavljati. In potem, namesto da bi prišel domov, je izginil brez sledu. V hiši seveda tekarje, razburjenje, obup. Iskanje na vse strani. Kam je šel, kaj se je zgodilo? Nesreča? Vzmetirili so se sorodniki, znanci in organi oblasti. Končno se je po dolgem in mučnem iskanju vse dobro končalo. Mali begunec se je vrnil.

Mati je bila najprej srečna, da je otrok spet doma, toda kmalu je vzklopela in ogorčeno planila nad sina: »Zakaj si bežal? Kaj ti je doma manjkalo? Kako si mogel, kako si smel narediti kaj takega?« Deček je bil presenečen s poplavo, sicer zasluženi jeznih očitkov in je molčal. Tiho in negotovo je sicer poskušal razložiti, da je hotel »v sveto«, da je hotel doživeti nekaj velikega in nenavadnega, toda nihče ga ni poslušal. Hotel je zaupati materi, da je bral v knjigah in gledal v filmih, kako so razni veliki ljudje takole odšli na slepo srečo in prišli do bogastva in slave. Toda mati mu ni dala priložnosti, da bi povedal do konca, ampak je le vpi-molčal in zgubil voljo za prijatelj-la in ga karala ter tepla. Deček je sko zaupanje.

Mati pa je vzdihovala: kakšna muka je s takim otrokom! Beži, če-

prav ima vse, kar rabi. Nehvaležen je, to je velika pomanjkljivost. Lahkomiseln je, torej mu bo še večkrat spodrsnilo, saj je nevarnost že tako na vsakem koraku. Kar pa je najhuje: noče priznati, zakaj je ušel...

Neka druga mati, pa, bolj razumna in mirna, razmišlja o vzrokih in tolaži razočarano mater:

»Nikar ne obupavajte! Deček je pač ušel, ker mu v njegovi dobi domišljija kaže zapeljive slike zunanjega in neznanega sveta, primeri tudi vplivajo, dobro in zlo še nimata popolnoma določenih oblik, po katerih bi ju lahko zanesljivo ločili.«

Seveda strah in žalost staršev pri tem hrupno izbruheta, toda nujno je, da prevlada razum. Mati mora pristopiti k otroku razumno in z veliko obzirnostjo. Skušaj naj se pridobiti otrokovo zaupanje, da ji bo kar povedal, kaj ga je gnalo. Če ugotovi, da je nanj vplivala literatura ali filmi, naj mu pojasni, da je treba za take podvige zrelih, izkušenih ljudi, da je treba za to mnogo znati in se učiti. Če so bega krive slabe ocene v šoli, naj ga mati hrabri, da bo še vse lahko popravil z marljivostjo in dobro voljo. Če pa za šolo nima veselja, naj ga da učiti obrti ali kaj drugega, kar ga mika. Mati naj mu ne bo samo tožitelj in sodnik, ampak tudi prijatelj in svetovalec. Seveda mu mora tudi na obziren in razumljiv način prikazati, da mu nikjer na svetu ne bo tako prijetno in brezskrbno, kakor doma. Takrat bo otrok čutil, da je materina ljubezen neprecenljiva dobrot. Priljubilo se mu bo vse tisto, kar dobi doma brez računa, iz dobrote in ljubezni.

Mogoče je tudi, da otrok pri najboljši volji ne bo znal odgovoriti na to, zakaj je bežal, kaj ga je k temu prignalo. So nekateri podmeti v puberteti, ki so nerazumljivi in jih ne moremo prestrogo obravnavati.

Dve preprosti in lepi obleki za tople poletne dni. Prva ima ovalni dekolte in našite žepce. Robovi so prešiti z drugobarvno svilo. Druga je iz bele svile okrašena z azurjem ali drugobarvnim vezanjem.

Posebnost prve obleke je le lep vzorec svile in nagubano krilo. Druga obleka iz pikaste svile ima z organdijem nakazan bolelo, tretja pa ima na bluzi in krilu našite bleščeče biserčke.

KRVAVENJE: Do krvavenja pride vsled ranitve krvnih žil. Količina krvi, ki pri tem izteče, je odvisna od vrste žile, ki smo jo ranili. Do zdravnikovega prihoda moramo ravnati takole:

Če krvavi roka ali noga, jo moramo dvigniti, da bi s tem presekali zvezo med srcem in rano. Ud še prevezemo med rano in srcem in sicer v oddaljenosti za širino pesti od rane.

Ko smo tako kri za silo ustavili, moramo roko ali nogo poviti.

Če krvavi bolnik iz pljuč, mu moramo naravnati visoko vzglavje, ležati mora popolnoma nepremično.

Mati mora znati hitro pomagati

piti mu damo malo osoljeno vodo. Po potrebi damo na prsi mrzle obkladke, na roke in noge pa vroče.

Pri krvavenju želodca in črevesja mora bolnik ležati vodoravno, mirovati, na trebuh mu damo mrzel obkladek, na roke in noge pa vroč obkladek.

UGRIZI PSA, KAČE IN INSEKTOV: Pri pasjem ugrizu moramo najprej pomisliti na to, da je bil pes mogoče stekel. Zaradi tega pa psa še ni treba ubiti, ampak ga je treba peljati na pregled k živino-zdravniku. Rano takoj razkužimo z alkoholom ali jodovo tinkturo. Čim prej moramo do zdravnika, da nam vbrizga zdravilo proti pasji steklini.

Če nas je pičila strupena kača, moramo ranjeno mesto takoj podvezati in ga izžgati z razbeljeno uglo ali železom. Hitro poiščimo zdrav-

NAŠ DOMAČI PROIZVOD BOLJSI KOT DDT

Po mnogih poizkusih se je našim strokovnjakom posrečilo izdelati učinkovito sredstvo proti mrčesu in insektom, ki je boljše kot znani prašek DDT. Ta novi prašek se imenuje Lindane. Poskusi so pokazali odlične rezultate. Popolnoma uničuje muhe, komarje, stenice, molje, mravlje, uši, bolhe. Kar je pri tem najvažnejše, prašek ni strupen za ljudi in domače živali. Uporaba je zelo enostavna: potresa se kot vsak prašek.

Naši strokovnjaki izpopolnjujejo še neko sredstvo. To so tako imenovane dimne tablete Toxol, ki učinkuje na živčni sistem mrčesa. Uporaba je enostavna. Pred uporabo zapremo vsa okna in vrata, odpremo omare, kovičke, razmečemo postelje in položimo tablete na peč, svečo ali kuhalnik. Tablete bodo proizvajale dim, ki bo vse nezaželene insekte in mrčese uničil. Ta proces traja samo pol ure. Dim je neškodljiv za ljudi in živali ter ne pušča nobenega duha na stvareh ali življenjskih potrebščinah.

V kratkem bodo ta sredstva v prodaji v naših trgovinah.

nisko pomoč, kajti proti kačjemu piku imamo serum.

Pri insektovem piku poskušajmo izdreti želo (če nimamo priprave, s čistimi rokami) ter rano razkužimo z alkoholom ali jodom.

OPEKLINE: Na žalost so opekline zlasti v otroški dobi kaj pogoste, pri čemer je mnogokrat kriva malomarnost staršev. Zato naj bo otrok čim dalj od vrele vode, lugov, spirita, petroleja in raznih kislin. Nikoli tudi ne smemo dovoliti, da bi se otrok igral z žveplenkami, ker jih bo tudi zažgal in to lahko plača z življenjem. V slučaju, da se je vžgala obleka, moramo osebo takoj povajzati po tleh in ogenj dušiti z debelimi in mokrimi dekami in oblekami. Ko je ogenj pogašen, obleko takoj slečemo, ponesrečencu pa damo močno sredstvo za okrepitev (črna kava, konjak, močno žganje).

Na opečena mesta ne smemo dati vode niti ne zbadati in odpirati mehurjev. Rane pokrijemo s stelizirano gazo, ki jo lahko napojimo s čistim oljnim oljen ali burovo vodo. Tako počakamo, da pride zdravnik. Opekline moramo jemati zelo resno, ker so poleg bolečin, ki jih povzročajo, tudi odprta vrata za razne nevarne nalezljive bolezni.

Če je opekline od lugov ali kislin, moramo najprej z vato pobrati škodljivo tekočino, potem pa (če je vzrok kislina) rano izprati z milnico ali z mlekom, lahko pa jo tudi posipamo s kredjo.

Drobni nasveti - velika pomoč

Če apnu dodamo nekaj galuna in s tem prebelimo stene, ne bomo imeli v prostoru muh.

Kozarce, posodo, porcelan in kuhinjske predmete bomo laže umile, če dodamo vodi malo boraksa, ki smo ga raztopile v topli vodi.

Če nam duh po zajcu ali bravini ni všeč, jo namočimo, preden jo pečemo, v mleku ali pa poparimo s kropom in nataremo s česnom. Neprijetni duh bo popolnoma izginil.

Tudi okus jeter ni vsem po volji. Zrezane koščke namočimo v mleko, pa ne bodo prav nič grenila.

Linolej se nam ne bo lomil, če ga bomo mazali z mešanico olja in kisa.

Če so ščetke za pranje rok postale mehke, jih za nekaj hipov namočite v vodi, ki ste ji dodali precej kisa.

Jajce je sveže, če v slani vodi pada na dno.

Glavnike in krtače za nego las operete v bencinu ali v napremoni milnici. Glavnike med zobmi dobro očistite. Pri krtačah izmivajte samo ščetine in pazite, da se ne zmnoči deščica, ker se le-ta, če je prevečkrat zmočena, kaj hitro odlepi.

ZDRAVNIŠKI KOTIČEK

RDEČA SMRT ALI PELAGRA

Veliko krajev na svetu uporablja namesto krmila koruzo. To so posebno kraji, kjer je v navadi polenta (Italija, Balkan, Severna Afrika, južni del ZDA, Turcija), kjer je koruza glavna hrana.

V teh krajih se navadno pojavi spomladni bolezen, ki jo imenujejo pelagra. To je italijanska beseda in pomenj grobo, hrupavo kožo. In res je najvidnejši znak bolezn kot opeka rdeča in hrupavi koža, ki se zdi, ko da bi bila vneta od sonca. Toda pelagra ni samo kožna bolezen. Prizadeti so tudi živi in prebava. Bolnik nima apetita, žene ga, zapusti ga spomin, ne spi in dobiva napade.

Pelagra izbruhne proti koncu zime, spomladi je najmočnejša poleti in proti jeseni popušča, toda naslednjo pomlad izbruhne s podvojeno silo. Bolnik vedno bolj hujša, zdrži štiri do pet let, potem pa podleže. Ljudje pravijo, da je umrl od rdeče smrti, tako so jo namreč imenovali revni poljedelci delavci na jugu bogatih severnoameriških držav.

SMRTONOSNA BOLEZEN, KI JO ZDRAVI KVAS!

Leta 1927 se niso vedeli, kako pride do pelagre. Domnevali so pač, da jo povzroči pokvarjena koruza. Vedeli so tudi to, da je pelagro težko ozdraviti in da je zato potrebna zelo izdatna hrana, kakršno jemo po bolnicah in sanatorijih.

TAKRAT PA JE VELIKA REKA V AMERIKI, MISSISSIPPI, PRESTOPILA SVOJE BREGOVE IN NA TISOČE LJUDI JE MORALO ZAPUSTITI SVOJE DOMOVE. BEGUNCE JE SPREJEL AMERIŠKI RDEČI KRIZ IN UGOTOVIL, DA JE 50.000 LJUDI BOLNIH ZA PELAGRO. NASTALO JE PEREČE VPRAŠANJE, KAKO SPRAVITI NAENKRAT 50.000 LJUDI V SANATORIJE IN JIM DAJATI DOBRO HRANO? KDO BO PLAČAL STROŠKE? TAKRAT JE PRIŠEL NA POMOČ DR. GOLDBERGER IZ NEW YORKA IN REKEL, DA JE POTREBNO SAMO 10 VAGONOV KVASA. VSAKEMU BOLNIKU NAJ GA DAJO DNEVNO ŠEST ŽLIČK IN PELAGRA BO PREŠLA.

Najprej so se bolniki protivili takemu zdravljenju in so se rogali navadnemu pekovskemu kvasu, ki bi lahko ozdravil smrtonosno bolezen. Toda praksa je pokazala, da jo lahko ozdravi. In tudi prepričilo jo lahko, zato pa tudi ni pelagre v krajih, kjer jedo kvašen kruh.

DRUŽINA B VITAMINOV

In kaj je v kvasu takega, da zdravi in preprečuje to nevarno bolezen? Zopet vitamin. Gotovo ste že slišali, da je v kvasu B vitamin, ki zdravi bolezen beri-beri. Če pa kvas dolgo kuhamo, ne zdravi bolezn beri-beri, ampak pelagro. Toda tudi to ni vse. V kvasu je še veliko vitaminov, mogoče jih je 12, mogoče 18 ali več, in vseh še ne poznamo. Vemo pa, da ni vitamin B samo eden, ampak da jih je cela družina. Glavni vir tega vitamina je prav kvas, manj pa ga je v jetrih in zelenjavi.

KOLESARSKA DIRKA

Od Triglava do Jadrana

bo veljala kot državno prvenstvo

Pod pokroviteljstvom primorskega tečnika Slovenski Jadran bo kolesarski klub Proleter iz Kopra organiziral 19. in 20. septembra 1953 dvoetapno kolesarsko dirko Od Triglava do Jadrana. Ideja za ustanovitve te športne prireditve je dal lani časopis Slovenski Jadran z namenom, da športniki iz vseh bratskih republik nekako simbolično povežejo vse osvobojene primorske kraje od Triglava do Jadrana ter manifestirajo trdno povezanost teh krajev z matično domovino. Lanskoletna dirka je imela velik uspeh. Udeležilo se jo je 48 tekmovalcev iz vseh ljudskih republik in iz STO. Po vseh vaseh, kjer je šla dirka, so prebivalci navdušeno pozdravljali kolesarje.

Letošnja dirka Od Triglava do Jadrana pa ima neprimerno večji pomen od lanske. Organizirali jo bodo v času, ko primorsko ljudstvo slavi deseto obletnico priključitve k matični domovini, hkrati pa bo veljala tudi kot državno cestno prvenstvo za posameznike in ekipe. Uredništvo Slovenskega Jadrana je sklenilo, da bodo dirko odslej organizirali vsako leto v septembru v spomin na zgodovinske septembrske dogodke v Slovenskem Primorju.

Prva etapa (Bovec-Nova Gorica-Ajdovščina-Postojna) se bo začela 19. septembra in bo dolga 137 km, druga etapa (Postojna-Sežana-Iirska Bistrica-Koper-Portorož) pa se bo začela 20. septembra in bo dolga 158 km. Ta etapa bo razdeljena na dva poletaja, od katerih bo prva poletaja na kronometer (Postojna-Sežana, 30 km) z individualnim štartom s presledkom 2 minut, s štartom zadnje plasiranega vozača na prvi etapi Bovec-Postojna, druga etapa na progi Sežana-Iirska Bistrica-Herp-lje-Kozina-Koper-Portorož (124 km) pa s skupnim štartom. Dolžina celotne proge znaša 295 km. Proga je deloma asfaltirana, deloma pa je drugorazredna avtomobilska pot.

Za dirko je med jugoslovanskimi kolesarji veliko zanimanje. Med prvimi se je prijavila ekipa Partizana iz Beograda v postavi Veselin Petrović, Radoje Bulatović, Aleksander Laković, Miša Kostić, Božidar Čvejin, Stojan Orlović in Aleksander Krelbelj. Glavna opora ekipi je vsekakor Veselin Petrović, ki je na cestnem prvenstvu v Švici zasedel 11. mesto, na dirki po Hrvaški in Sloveniji pa se je plasiral na drugo mesto. Petrović je skupaj z Della Santo glavni favorit dirke.

Tudi koprski Proleter bo nastopil v najmočnejši postavi na čelu z enajstoplasiranim na državnem cestnem prvenstvu v Švici Silverijem Della Santo. V ekipi bo nastopil tudi lanskoletni zmagovalec te dirke Apolonio Bruno ter znana tekmovalca Oreste Brajnik in Peter Lonžarič. Prvič bo sodeloval v seniorski dirki mladinec Mirko Miklavčič, ki mno-

go obeta. V tej postavi so Koprčani poleg beograjskega Partizana glavni favoriti za osvojitev državnega ekipnega prvenstva.

Razen teh se je prijavil za dirko tudi Valčić iz Pulja, vsak čas pa pričakujejo tudi prijave vozačev iz Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine in Makedonije. Računajo, da se bo dirke udeležilo okrog 60 tekmovalcev.

Za zmagovalce so predvidene lepe nagrade zmagovalna ekipa pa bo prejela pokal Slov. Jadrana.

Vsem udeležencem dirke želi uredništvo Slovenskega Jadrana čim več uspehov!

GLIGORIĆ MED VODEČIMI NA TURNIRJU KANDIDATOV

Na turnirju kandidatov za svetovno šahovsko prvenstvo so do sedaj odigrali pet kol. Jugoslovanski predstavnik velemejster Gligorić je začel zelo dobro, saj je iz štirih partij dobil 2 in pol točke in je med petimi velemejstri, ki še niso utrpeli poraza. Gligorić je premagal sorjetskega velemejstra Averbaha, remiziral pa je s Petrosjanom, Najdorfom in Tajmanovom. Trenutno deli četrto in peto mesto skupaj z argentinskim velemejstrom Najdorfom. V šestem kolu se bo srečal s Szabojem.

Čeprav sem se pošteno prespal, mi vendar venomer silijo misli nazaj na Okroglico, kjer smo toliko lepega in zanimivega doživeli. Nad tri sto tisoč ljudi! Takega človeškega mravljišča še nisem videl! Rad bi izrazil nekaj najmočnejših vtisov, ki sem jih odnesel s tega veličastnega ljudskega tabora.

Beseda našega predsednika je bila vsekakor najsvetlejša točka te močnejše manifestacije. Da, Italijani naj se spomnijo, kako so se v preteklosti »prikupili« našemu ljudstvu! Samo bilance, ki jim jo je v številnih prebranih naš Maršal, naj se spomnijo, pa se jim bodo takoj nehale cediti slane po naši zemlji. Le čemu nam vsiljujejo svojo »kulturo«, ko pa je ne maramo in nočemo?! Saj vedo, da se pri nas počutijo kakor pes v cerkvi, da rabim malo primerov. Trst brez zaledja je kakor telo, ki ima odsekane ude. Zaledje pa je naše. Trst spada k zaledju in ne narobe. Nič ni bolj naravnega in samo po sebi razumljivega. Naš Maršal ne zna drugače povedati, kakor samo tako, kakor je. Vedno je tako povedal in doslej se še ni zmotil. Italijanskega »bav-bava« se ne bojimo. Nismo otroci. Mednarodni naj postane Trst in ves svet bo pripomogel, da bo postal zopet cvetoče mesto.

Gospod novinar Terra se je na vse to na Okroglici — napisal. Svetujem, naj ga posnemajo tudi gospod Pella in njegovi trobentači. Vsi naj se napijejo do onemoglosti. Samo ne pri nas — ampak doma v Rimu. Si cer pa mislim, da so dobili tudi brez tega po Titovem govoru kapitalnega »maka«.

Gospod novinar Terra je res pokazal — sijajne akrobatske sposobnosti. Svoji novinarski časti se je poklonil ne samo do tal, temveč celo na sama tla. Zato pa je novinar

Stanje po petem kolu je naslednje: Reshevsky in Smislov 3 in pol, Boleslavski 3 (ena partija manj odigrana), Gligorić in Najdorf 2 in pol (ena partija manj odigrana), Averbah, Bronštajn in Euwe 2 in pol itd.

KATASTROFA ODREDA NA DOMAČEM IGRIŠČU

V sredo so odigrali tretje kolo državnega nogometnega prvenstva. Odred je imel v gosteh četrtoplasirano moštvo lanskega prvenstva novosadsko Vojvodino. Številni ljubitelji nogometa, ki so se zbrali na igrišču, so pričakovali zmago ali vsaj neodločen rezultat edinega slovenskega predstavnika v zvezni ligi. Vendar je Odred popolnoma razočaral in izgubil srečanje z 2-4 (0-1). Zmaga Vojvodine je popolnoma zaslužena in je po poteku igre še premalo visoko izražena. Odredovci so slabo podajali, nesmiselno kombinirali in slabo štartali. Premoč Vojvodine se jasno vidi tudi v razmerju kotov 8-3.

Prvi polčas je Vojvodina povsem gospodarila na igrišču in se ima Odred zahvaliti le požrtvovalnemu vratarju Benčiku, da je prejel le en gol. V drugem polčasu se je Odred nekoliko popravil, vendar so bili njegovi napadi v primerjavi z napadi Vojvodine nenevarni. Rajkov in Leskov sta ustvarjala vrsto nevarnih situacij pred golom Odreda, od katerih sta tudi tri realizirala. Šele v zadnjih minutah je uspelo Ljubljancem po zaslugi Belcerja rezultat zmanjšati na 4-2. Gole za Vojvodino so dosegli Rajkov 2 ter Leskov in Hirman, za Odred pa Hočvar in Belcer.

Veliko zanimanje je vladalo v Zagrebu za tekmo med Dinamom ter Partizanom. Zagrebčani so popravili slab vtis, ki so ga pustili po nedavnem porazu s Fiorentino ter sigurno zmagali z 2-0. Ostali rezultati: BSK — Rabotnički 8-1 (3-1), Crvena zvezda — Špartak 2-1 (2-0), Sarajevo — Radnički 2-0 (0-0) in Proleter — Lokomotiva 2-2 (1-1).

od 12. IX. do 18. IX. 1953
SOBOTA, 12. IX.: 14.30 Žena in dom; 17.30 V narodni pesmi in plesu po Jugoslaviji; 18.15 Prerez skozi cpero: R. Leoncavallo: Glumači (magnetofonski posnetek s puljskega festivala); 21.00 Pojeta vam komorni zbor iz Trsta pod vodstvom U. Vrabca in mešani zbor iz Barkevelj p. v. Millana Pertota. **NEDELJA, 13. IX.:** 8.30 Za naše kmetovalce; 9.00 Mladinska oddaja: Rob'n Hood (1. nadaljevanje) in pogovor s pionirji; 13.45 Glasba po željah; 17.00 Naši pevski zbori pred novo zimsko sezono; 18.30: Samospeli in druge skladbe slovenskih avtorjev. **PONEDELJEK, 14. IX.:** 14.30 S filmskega platna; 14.40 Slovenske narodne pesmi; pojo in igrajo solisti in zbori; 17.30 Koncert popularnih opernih arij; 18.15 Robert Schuman: Sonata za violino in klavir v a-molu, opus 105; 18.30 Priljubljene melodije iz znanih filmov. **TOREK, 15. IX.:** 14.30 Kulturni razgledi; 14.40 Slovenski oktet poje slovenske umetne pesmi; 17.30 Jugoslavija v narodni pesmi in plesu; 18.15 Melodije in ritmi s plošč; 20.00 G. Puccini: Madame Butterfly (1. in 2. slika). **SREDA, 16. IX.:** 14.30 Od Triglava do Jadrana; 14.40 Slovenske vinske narodne pesmi in zdravice; 17.30 Verdijeve in Bartoluccijske

skladbe: izvaja godba na pihala iz Izole p. v. Ivana Boleta; 18.15 15' v ritmu foxtrota in tanga; 20.00 G. Puccini: Madame Butterfly (3. slika); 21.00 S knjižne police: Bogomir Magajna: »Odmev korakova«. **CETRTEK, 17. IX.:** 14.30 Po svetu okrog; 14.40 Koncert zbora »Srečko Kosovel«, posnetek s koncerta v Sežani; 18.15 Zabavni orkestri in marsikaj vmes; igrajo za židano voljo in ples.

KMETIJSKA SOLA LOŽE PRI VIPAVI

razpisuje sprejem učencev v solo za prihodnje šolsko leto 1953/54. Šola traje eno leto in sprejema mladino, ki ima veselje do kmetijstva in se želi posvetiti kmetijstvu doma na posestvu ali v službi.

Pogoji za sprejem: dva razreda gimnazije ali 6 razredov osnovne šole ter starost nad 16 let.

V solo sprejeti učenci imajo vso oskrbo v internatu (stanovanje, hrana, pranje). Učenci iz okrajev Gorica, Sežana in Koper bodo plačevali oskrbovalnino le delno; revnejši bodo imeli brezplačno oskrbo v internatu.

Šola se prične 15. septembra. Interesenti naj čimprej pošljejo lastnorodno napisano prošnjo z zadnjim šolskim spričevalom na naslov: Kmetijska šola, Lože pri Vipavi. Uprava šole.

Se je čas da se vpišete v članstvo Prešernove družbe.

Obveščamo vse poverjenike in prijatelje dobre knjige, da bomo do preklica nadaljevali z vpisovanjem novih članov Prešernove družbe. Glavni odbor je namreč po zaključenem roku sprejel še nad 1.600 prijav novih članov. Zaradi počitnic in raznih drugih razlogov pa številni poverjeniki niso zaključili vpisovanja ter nam zato še niso javili števila članov. V okoli 50 občinah pa se je postavljajoče poverjeniške mreže močno zakašnile. Vse to je narekovalo Glavnemu odboru, da je določil večjo naklado svojim knjigam kot

pa je doslej vpisanih članov. S tem je omogočeno zamudnikom, da se vpišete v članstvo ter si s tem zagotovite prejem 5 dragocenih knjig. Poudarjamo, da ostane članarina 240.— din nespremenjena do izida knjig. Kasneje bo le nekaj knjig na razpolago v knjigarnah po knjigotržnih cenah, ki bodo znatno višje.

Ker je naklada omejena, zato pohitite z vpisom, da ne ostanete brez knjig Prešernove družbe.

Vse poverjenike pa prosimo, da nam vsakih 15 dni javljajo nove člane, da jih ne bi zaključek vpisovanja presenetil.

Glavni odbor Prešernove družbe.

OBVESTILO

Uradni dnevi za neveljane stranke pri Okrajnem ljudskem odboru v Postojni so: vsak ponedeljek, sredi in petek od 8. do 12. ure. Predsednik in podpredsednik ter tajnik pa sprejemajo neveljane stranke iste dni od 10. do 12. ure. Ostale dneve neveljanih strank ne sprejemamo, izvzemši v izredno nujnih primerih.

KOCJANČIČ ALOJZ pok. Jožefa in Stefančič Ane, rojen 25. X. 1923 v Ljuborju-Marežice, istotam bivajoč, je izgubil osebno legitimacijo, izdano od obč. LO Marežice, in jo razglašajo za neveljavno.

RICCOBON ANA od Josipa in Furlančič Marije, rojena 21. X. 1914 v Manžanu-Marežice, sedaj bivajoča v Koprju, Ulica JLA št. 21, je izgubila osebno legitimacijo, izdano od MLO Koper, in jo razglašajo za neveljavno.

MALA DRUŽINA iz koprške okolice bi sprejela vdovo ali samsko, staro okrog 50—55 let tudi za stalno za hišna dela. Ponudba na upravo lista pod »Družninska«.

KUPIM STEDILNIK. Naslov v upravi našega lista.

ZAHVALA

Prisrčno se zahvaljujemo vsem, ki so lajšali trpljenje naši ljubljani ženi in mami Karmeli Koterle v njeni dolgi bolezni. Prav posebno se zahvaljujemo vsem zdravnikom, soročnikom in prijateljem, ki so jo v poslednjih dneh obiskali in tolažili, nadalje vsem, ki so jo spremili na zadnji poti. Iz srca se zahvaljujemo pevskemu zboru, godbi iz Sv. Antona in darovalcem cvetja. Zalujoča družina Koterle

Leben — eden najbolj požrtvovalnih kolesarjev Slovenije

BARBA VANE PRAVI...

Terra! Ob tem se jaz Vane spominjam dogodka v Tirolih v prejšnji svetovni vojni. Bosanci so minirali del hriba, po katerem so juršali italijanski vojaki. Seveda je vse zasulo. Vojaki štab je o tistem dogodku izdal tole vojno poročilo: *Zopet nam je padel v roke kos sovražne zemlje.* No, jaz Vane pa o tem dogodku izdajam tole privatno poročilo: Italijanski novinar Terra je pod vplivom vinske ojačanih mislic z vso prisrčnostjo odgovornosti akreditiranega novinarja uradne agencije Ansa slavno padel na Okroglico na slovensko zemljo. Kaže, da je bil padee precej hud, ker mu je kmalu nato zavrle kri, da je hotel z roko pobožati slovensko partizanko na nedovoljenem mestu. Seveda je za to prejel — zvenčo klofuto. Kaže, da se šele potem, ko se je znašel na drugi strani bloka pri Gorici, zavedel, ker se je o dogodku zlagal, kot je pač navada v Italiji.

Ali ste slišali o tistem vojaku, ki je padel v robido tam nekje pri Doberdolu? No, bom pa jaz nekaj povedal. Tudi ta je skupno z več drugimi pojačal svoj pogum z alkoholom. Tu blizu so »partigianci. Ojej, ojej! Štrbunk v robido. Robida pa je hitro »vedel«, da je treba revčku pomagati. S trnom je pritisnila na petelina in ... hum...

»Aiuto, mamma mia!«

»Pomoč« je hitro prišla v obliki rafala, ki ga je sprožil stražar ob tanku. Vojak v robidi jo je tokrat dobil zares.

O ti robida, robidasta, kaj si strila. Poln džip karabinjerjev je takoj pridrvel v bližnjo gostilno na Palčišu in drugi na Poljane.

Tokrat je bila že sama robida, ki je povzročila tak poplah, kaj bi bilo šele, če bi se bil tam prikazal partizan!!!

Italija je danes res svet zase. Vedno je veljalo pravilo, da ima v cerkvi besedo samo duhovnik. To bi moralo držati še posebno za tako katoliško državo, kot je Italija. Pa ne drži. V Benški Sloveniji, kamor so že več časa pred Okroglico navlekli okoli 40 tankov in večje število vozil ter vojaštva, je šel »colonnello« Olivieri na prižnico v vasi Kozica. Tam je ljudem »pridrigal«, da so minili časi strahu. Medtem pa so Benečanom tanki pogazili koruzna polja, travnike in vinograde.

Pri Doberdolu so se italijanski vojaki »slavnih« divizij ustrašili celo napisali »Tukaj je Jugoslavijac«, ki je tam ostal še iz leta 1946. Kako dobro je vsem takim divizijam povedal na Okroglici tovariš Tito: »... Saj smo že videli njihove divizije in ne eno — dve... oborožene in razorožene...!«

O tem bi vedel veliko povedati vsak partizan, pa ne govorijo, ker ni vredno. Saj je še sveža karikatura iz teh dni, ki prikazuje, kako se nekje v Italiji suši cela vrsta hlač in se perice pritožujejo, koliko mila več so porabile kot navadno.

Še to bi povedal za zaključek. Rezelo pečce rimske samogoltnike ta naša proslava na Okroglici. To pa še posebno zato, ker smo praznovali na obletnico tistih časov, ko so ta ozemlja, ... Ki so jih s kravjimi kupčijami in šakalskimi metodami nagrabili... Tako je na njihov račun povedal angleški državnik Lloyd George, in ne jaz, Barba Vane. To moram podpreti, da se bomo prav in dobro razumeli. Si cer pa vem, da tudi moja preprosta in poštena beseda nekaj velja, ker ljudje sami tako pravijo. Za tako »štimungo« pa je vedno hvaležen...
 vaš Vane.

Ureja uredniški odbor — Odgovorni urednik Milko Stolfa — Tiska tiskarna »Jadrana« v Koprju